

О. Ю. Кравчук, І. І. Надточій, М. С. Михайлов

АДАПТАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ: ІНКЛЮЗИВНІСТЬ, БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова

**О. Ю. Кравчук
І. І. Надточій
М. С. Михайлов**

АДАПТАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ: ІНКЛЮЗИВНІСТЬ, БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ

Методичні рекомендації

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова*

Миколаїв
«Іпіон»
2026

УДК 378.147:316.647.5(072)
К 77

АВТОРИ:

О. Ю. КРАВЧУК, кандидат політичних наук, доцент, керівник освітнього інклюзивного центру НУК;
І. І. НАДТОЧІЙ, доктор економічних наук, професор;
М. С. МИХАЙЛОВ, проректор з науково-педагогічної роботи та міжнародної діяльності

РЕЦЕНЗЕНТ:

О. М. ТРИФОНОВА, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри математики, фізики та методик викладання, Центрально-український державний університет імені Володимира Винниченка

*Рекомендовано до друку Вченою радою Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова
(Протокол № 4 від 30.04.26)*

Кравчук О. Ю.

К 77 Адаптація навчального процесу для іноземних здобувачів освіти: інклюзивність, безбар'єрність : методичні рекомендації / О. Ю. Кравчук, І. І. Надточій, М. С. Михайлов. — Миколаїв : Іліон, 2026. — 58 с.

ISBN 978-617-534-794-2

У методичних рекомендаціях представлено комплексний підхід до створення інклюзивного, безбар'єрного та доступного освітнього середовища для іноземних здобувачів вищої освіти. Розкриваються основні принципи організації інклюзивного навчання, висвітлює нормативно-правові засади, алгоритми взаємодії між викладачами та студентами, особливості мовної, культурної й академічної адаптації. Значну увагу приділено цифровій доступності, використанню сучасних платформ дистанційного навчання, адаптації навчальних матеріалів, побудові комунікації в мультимовному середовищі та забезпеченню академічної доброчесності. У роботі подано рекомендації щодо організації лекційних, практичних і лабораторних занять, створення адаптованих завдань, використання візуальних, мовних та технологічних засобів підтримки. Окремі розділи присвячені психологічній та соціокультурній інтеграції іноземних студентів, особливостям академічного супроводу, а також побудові ефективної служби підтримки в університеті. Представлений матеріал може бути використаний викладачами, кураторами, адміністративними працівниками, співробітниками служб супроводу та учасниками освітнього процесу. Документ спрямований на формування системного підходу до забезпечення рівного доступу до освіти, підвищення ефективності навчального процесу, розвитку міжкультурної компетентності та створення умов для успішної адаптації іноземних здобувачів вищої освіти в українських університетах.

УДК 378.147:316.647.5(072)

© Кравчук О. Ю., Надточій І. І.,
Михайлов М. С., 2026
© НУК ім. адм. Макарова, 2026

ISBN 978-617-534-794-2

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. Інклюзивність та безбар'єрність у закладах вищої освіти.....	6
1.1. Поняття «інклюзивність», «безбар'єрність», «доступність» у вищій освіті.....	6
1.2. Вимоги до освітнього середовища для здобувачів-іноземців.....	8
1.3. Академічна доброчесність та рівність можливостей.....	14
РОЗДІЛ 2. Мовні бар'єри та шляхи їх подолання.....	18
2.1. Використання української та англійської мов в освітньому процесі здобувачів-іноземців.....	18
2.2. Роль адаптаційних курсів та мовної підтримки.....	20
2.3. Методи викладання з урахуванням різного рівня володіння мовами.....	22
2.4. Використання перекладачів, візуалізації та цифрових інструментів.....	29
РОЗДІЛ 3. Психологічні аспекти роботи із здобувачами-іноземцями в закладах вищої освіти.....	31
3.1. Особливості адаптації здобувачів-іноземців до нового освітнього середовища.....	31
3.2. Подолання стресу та тривожності в адаптаційному періоді здобувачів-іноземців: академічна та міжкультурна динаміка.....	34
3.3. Психологічна підтримка здобувачів освіти: роль викладача.....	36
3.4. Стратегії формування дружнього освітнього клімату в міжкультурному студентському колективі.....	39

РОЗДІЛ 4. Культурні та національні особливості як детермінанти академічної та соціокультурної адаптації здобувачів-іноземців у вищій освіті.....	43
4.1. Принципи культурної чутливості у викладанні: компетентності й практики для ефективної взаємодії з міжнародними та локальними здобувача освіти.....	43
4.2. Уникнення стереотипів і проявів дискримінації в освітньому середовищі: формування інклюзивної культури, механізми попередження та реагування, академічні та міжкультурні аспекти.....	50
4.3. Національна та релігійна різноманітність у навчальній аудиторії.....	52
ВИСНОВКИ.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56

ВСТУП

Сучасна система вищої освіти переживає інтенсивну трансформацію, зумовлену глобалізаційними процесами, міжнародною академічною мобільністю та зростанням різноманітності контингенту здобувачів освіти. Університети дедалі частіше виступають майданчиками міжкультурної взаємодії, що потребує створення освітнього середовища, здатного забезпечити рівний доступ, підтримку та академічну успішність усіх учасників незалежно від їхніх мовних, культурних, соціальних чи фізичних потреб.

В умовах зростання кількості іноземних здобувачів освіти на перший план виходять питання інклюзивності, безбар'єрності, доступності та академічної доброчесності. Ці принципи формують основу якісної освітньої політики, визначають організаційні рішення, впливають на вибір методик викладання та систему оцінювання, а також забезпечують комфортне середовище для навчання й особистісного розвитку.

Методичні рекомендації узагальнює вимоги, практики та механізми, необхідні для створення ефективного інклюзивного освітнього простору. Матеріал висвітлює базові поняття інклюзії та безбар'єрності, визначає особливості роботи з іноземними здобувачами, аналізує виклики, пов'язані з мовною підготовкою, культурною адаптацією, академічними стандартами та правовими аспектами навчання. Особливу увагу приділено забезпеченню доступності навчальних матеріалів, використанню української та англійської мов в освітньому процесі, формуванню мовної підтримки, а також методам викладання з урахуванням різних рівнів мовної компетентності.

Крім того, документ охоплює питання академічної доброчесності, рівних можливостей, психологічної та соціокультурної адаптації, цифрової доступності та інституційної підтримки. Розглянуто механізми моніторингу якості, взаємодії зі службами університету, а також специфіку створення безпечних, комфортних та інклюзивних умов навчання.

Методичні рекомендації спрямовані на формування цілісного підходу до організації освітнього середовища, яке відповідатиме потребам різноманітних груп здобувачів, сприятиме їхній успішності та інтеграції, підвищуватиме конкурентоспроможність університету та забезпечуватиме відповідність міжнародним стандартам. Запропоновані рекомендації можуть бути використані в освітніх програмах, службах підтримки, адміністративних підрозділах та викладацькій діяльності, слугуючи методичною основою для подальшого розвитку політик інклюзивності та доступності.

РОЗДІЛ 1. ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ТА БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1. ПОНЯТТЯ «ІНКЛЮЗИВНІСТЬ», «БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ», «ДОСТУПНІСТЬ» У ВИЩІЙ ОСВІТІ

Сучасна система вищої освіти ставить інклюзивність, безбар'єрність та доступність пріоритетами, які утворюють цілісну рамку для забезпечення рівних можливостей у навчанні, участі в академічній спільноті та використанні освітніх послуг усім здобувачам освіти незалежно від їхніх психофізичних особливостей, соціального статусу, етнокультурного походження чи інших відмінностей. Ця концептуальна тріада виступає не лише як сукупність окремих вимог, але як усталена парадигма, що формує стратегічні рішення на рівні закладів освіти, програм та курсів, студентських служб і національних політик. У сучасному контексті інклюзія розглядається як системна установка, що стимулює активну участь з та персоналу з різним досвідом у навчальному процесі, дослідженнях та суспільному житті університету, водночас безперервно переосмислюючи традиційні моделі навчання, оцінювання і взаємодії.

Безбар'єрність розкриває потребу усунення як матеріальних, так і концептуальних перешкод: фізичної доступності приміщень і середовищ навчання, інформаційної доступності освітніх ресурсів, адаптивності форм подачі матеріалу та комунікації між учасниками освітнього процесу. Вона вимагає синхронізації з архітектурними рішеннями, транспортною інфраструктурою, цифровими платформами та сервісами підтримки, щоб кожен здобувач освіти міг повноцінно користуватися освітніми можливостями без зайвої залежності від допомоги інших. Важливим є також створення атмосфери поваги до різноманітності, де відсутність бар'єрів не веде до стигматизації, а навпаки – стимулює взаємну підтримку та співпрацю між учасниками освітнього процесу.

Доступність зосереджується на адаптації контенту, форматів навчання та середовищ навчання з урахуванням різних потреб здобувачів освіти. Це стосується не лише технічної можливості прочитати текст або переглянути лекцію, але й повного розуміння концепцій, навичок та вимог до навчальних результатів. Доступність включає створення багатомовних та мультимодальних матеріалів, використання зручних для читання форматів, підтримку різних стилів навчання, а також забезпечення прозорих та зрозумілих матеріалів та критеріїв оцінювання. Вона також враховує різні шляхи прийняття рішень здобувачами освіти щодо форм участі: відвідуваність, онлайн-формат, гнучкість дедлайнів та альтернативні завдання, що дозволяють відобразити набуті знання та компетентності різними шляхами.

Разом ці три поняття формують інтегровану екосистему, в рамках якої кожна складова посилює іншу: інклюзія створює культури участі та

недискримінації; безбар'єрність забезпечує реальну можливість участі через зручні та доступні умови; доступність конкретизує і уніфікує способи взаємодії з освітнім контентом та навчальними середовищами. Взаємодія цих компонентів сприяє підвищенню якості навчання, розширює академічні можливості для здобувачів освіти із різними потребами, зменшує соціальну та економічну нерівність, а також підвищує конкурентоспроможність закладу освіти на національному та міжнародному рівнях.

У рамках цієї інтеграції важливими є: розгляд різноманітності як ресурсу для інновацій, системний підхід до планування та реалізації заходів інклюзії, постійний моніторинг та оцінювання впливу практик на навчальні результати та добробут здобувачів освіти, а також постійна комунікація між адміністрацією, викладачами, студентством та громадськими структурами. Це дозволяє будувати освітнє середовище, яке не лише відповідає законодавчим вимогам, але й активно формує культуру поваги, відповідальності та спільної відповідальності за якість освіти для всіх.

До ключових компонентів інклюзивності належать політики та стратегії інклюзії, інституційна культура поваги до різниці, участь здобувачів освіти з різними потребами у прийнятті рішень, навчання та підтримка з урахуванням різних навчальних стилів і життєвих обставин. Рівень застосування інклюзивності – міждисциплінарний та системний: заклад вищої освіти розглядає себе як середовище, де всі структурні підрозділи враховують інклюзію в плануванні, реалізації та оцінюванні освітніх програм. В свою чергу безбар'єрність передбачає усунення фізичних, соціальних, комунікаційних та інформаційних перешкод, які заважають повноцінній участі осіб з обмеженими можливостями у навчальній та академічній діяльності.

Корисні компоненти безбар'єрності включають фізичну доступність приміщень та інфраструктури (підйомники, ліфти, доступні санітарні вузли, адаптовані аудиторії), адаптацію навчальних матеріалів, цифрову доступність (сумісність з технологіями доступу, субтитри, текстові альтернативи), адаптацію процедур та сервісів (реєстрація, консультації, форми оцінювання).

Рівень застосування безбар'єрності зазвичай операційний та тактичний – це конкретні рішення та ресурси, які знімають конкретні бар'єри для різних груп користувачів. Доступність же охоплює як можливість фізичного доступу до приміщень та ресурсів, так і доступність знань, інформації, послуг та підтримки. Вона вказує на прозорість, зрозумілість комунікацій, адаптивність освітніх програм та систем оцінювання, а також готовність університету забезпечити підтримку та ресурси за потребами здобувачів освіти.

Основні компоненти доступності включають доступність навчальних матеріалів (формати, мова подання, зрозумілі пояснення), доступність сервісів підтримки (медіатори, кар'єрні консультанти, психологічна підтримка) та інформаційну прозорість (порядки денні, правила, можливості фінансової та академічної допомоги). Рівень застосування доступності є системним та контекстуальним – вона має бути інтегрована на всіх етапах освітнього циклу: вступ, навчання, оцінювання, професійна підготовка та післядипломна підтримка.

Щоб зрозуміти взаємозв'язки між цими поняттями, треба усвідомити, що інклюзивність забезпечує загальну орієнтацію системи на прийнятність та участь різних груп, тоді як безбар'єрність та доступність виступають конкретизованими проявами цієї орієнтації: безбар'єрність зменшує фізичні та комунікаційні перешкоди, а доступність гарантує, що навчальний матеріал, послуги та процеси є зрозумілими та доступними для всіх. Безбар'єрність може бути частиною більш широкої концепції інклюзії, але її успішна реалізація потребує також формування інклюзивної культури та політик, які підтримують різноманітність. Доступність підсилює ефекти інклюзії: забезпечення доступних матеріалів та сервісів дозволяє активніше залучати здобувачів освіти, зменшує ризик ізоляції та підвищує успішність навчання.

Контекстуальною основою служать законодавчі рамки, політики та практика: законодавство охоплює конституційні норми, спеціальні закони та підзаконні акти, що регламентують рівний доступ до освіти, захист прав людей з обмеженими можливостями, вимоги до будівельної та цифрової інфраструктури; політики університетів визначають пріоритети інклюзії, ролі різних підрозділів, системи моніторингу та звітності; практична імплементація включає розроблення адаптивних навчальних програм, матеріалів у різних форматах, забезпечення підтримки здобувачів освіти під час адаптаційного періоду, навчання персоналу принципам інклюзії та доступності.

Отже, інклюзивність, безбар'єрність та доступність розглядаються як взаємодоповнюючі концепти, які разом формують якість та рівень освіти: вони мають як стратегічне, так і операційне вимірювання – від політик та культури до практичних рішень, що впливають на кожного здобувача освіти. У контексті закладів вищої освіти ці поняття слугують орієнтирами для розробки освітніх програм, інфраструктурних рішень, форм оцінювання та систем підтримки, які підвищують академічну успішність та включення всіх учасників освітнього процесу.

1.2. ВИМОГИ ДО ОСВІТЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ-ІНОЗЕМЦІВ

За умов міжнародної мобільності здобувачів освіти освітнє середовище для здобувачів-іноземців має бути скерованим на забезпечення рівного доступу до навчання, активної участі в академічній спільноті та успішної інтеграції як у навчальне середовище, так і в соціокультурний контекст країни прийому. Вступне формулювання до цієї теми окреслює комплексні вимоги до навчальних програм, мовної підтримки, соціально-психологічної адаптації, інфраструктури, цифрових сервісів і правових рамок, які дозволяють іноземним здобувачам ефективно орієнтуватися в системі освіти, адаптуватися до місцевих освітніх практик, повноцінно брати участь у навчальному процесі та реалізувати свій академічний та професійний потенціал.

Таке середовище має бути багатомовним або багатокультурним за формами подання навчального матеріалу, забезпечувати доступність

навчальних ресурсів у різних форматах та з урахуванням різних стилів навчання, підтримувати прозорі та безпечні умови оцінювання, а також мати розвинену мережу підтримки, яка включає мовну допомогу, психологічну підтримку, наставництво та послуги з адаптації до академічних стандартів та культурних контекстів країни перебування.

Важливими є інфраструктурні аспекти: безбар'єрний доступ до будівель та приміщень, зручні житлові та побутові умови, медичне обслуговування та страхування, а також доступність інформаційних ресурсів про навчальні плани, вимоги до оцінювання, реєстрацію на курси та правила поведінки в навчальному середовищі. У цьому контексті також акцентується увага на правових та етичних вимогах, захисті персональних даних, правах здобувачів-іноземців, антикорупційних та анти дискримінаційних норм, що забезпечують справедливий і безпечний процес навчання незалежно від країни походження.

Нарешті, концепція такого середовища передбачає постійний моніторинг і вдосконалення сервісів та процедур на основі зворотного зв'язку від самих здобувачів-іноземців, партнерських організацій та внутрішніх структур закладу, щоб адаптувати політики до мінливих потреб міжнародної академічної спільноти та підтримати реальну інтеграцію в освітнє та громадське життя країни, яка приймає здобувачів освіти.

Вимоги до освітнього середовища для здобувачів-іноземців мають бути спрямовані на забезпечення рівного доступу до навчання, активної участі в науково-освітньому процесі, психологічної та соціокультурної підтримки, а також повного інтегрування в академічну спільноту країни прийому. Це означає, що освітнє середовище має бути адаптованим до різноманітних потреб здобувачів освіти із різних навчальних та культурних контекстів, ефективно поєднувати навчальні програми українською та англійською мовами або іншими мовами за потреби, забезпечувати стабільні та прозорі умови життєдіяльності та професійного розвитку, а також відповідати вимогам законодавства, міжнародних норм і внутрішніх політик закладу.

Розглянемо ключові складові та взаємозв'язки цих вимог. Поетапна доступність та адаптивність навчальних програм. Вимога полягає в тому, щоб навчальні плани для здобувачів-іноземців були адаптивними, гнучкими та сумісними з їхнім попереднім досвідом, мірилом якого є еквівалентність попередньої освіти та можливість її визнання відповідно до міжнародних стандартів та внутрішніх регламентів.

Необхідна наявність подвійних або гібридних модулів, які дозволяють поєднувати вивчення дисциплін в українському та англomовному форматах, а також можливість вибору тематик курсових і дипломних робіт відповідно до міждисциплінарних інтересів та кар'єрних цілей іноземних здобувачів освіти.

Важливим є забезпечення відшліфованої системи атестації, що враховує мовні бар'єри та культурні нюанси, з використанням адаптованих критеріїв оцінювання, різних форматів контрольних заходів (письмові роботи, усні виступи, портфоліо, практичні завдання) та можливості повторної здачі або додаткового роз'яснення вимог.

В освітньому середовищі для іноземців ключовим фактором є доступність мовної підтримки. Це включає курси української мови як для майбутніх слухачів, так і для тих, хто вже навчається, а також курси спеціалізованої термінології за професійними напрямками. Важливо створити механізми для зручного переходу між мовами навчання та підтримати розвиток академічної лексики, писемної та усної комунікації, а також складання термінологічних глосаріїв та словників з галузевою лексикою. Необхідні також адаптивні форми навчальних матеріалів, субтитрована відеотека, доступні трансляції лекцій та можливість використання мови навчальних ресурсів, що покращують розуміння матеріалу та зменшують когнітивне навантаження.

Одним з важливих аспектів, є те, що освітнє середовище має забезпечувати психологічну адаптацію та соціокультурну інтеграцію здобувачів-іноземців. Це включає наявність кваліфікованих психологів та консультантів, доступних у рамках навчального закладу, програми менторства, методичні матеріали з міжкультурної комунікації для персоналу та здобувачів освіти, а також організовані заходи з популяризації культури України та інших культур регіону.

Важливим є формування інклюзивної культури в університеті, де міжкультурна різноманітність розглядається як ресурс для навчання, а не як бар'єр, з чіткими антикризовими процедурами щодо випадків дискримінації чи мови ворожнечі. В рамках психологічної підтримки слід передбачати дієві механізми зниження стигматизації звернення за допомогою, забезпечення конфіденційності та безпеки здобувачів освіти.

Говорячи про вимоги до фізичного середовища, наголошуємо, що вони повинні охоплювати безбар'єрний доступ: будівельні об'єкти мають бути обладнані підйомниками, ліфтами, доступними санітарними вузлами, відповідними аудиторіями та зручними маршрутами переміщення. Необхідна також адаптація житлових та побутових умов: доступне розміщення в гуртожитках, опція тимчасового або постійного проживання з урахуванням потреб іноземних здобувачів освіти (наприклад, сімейні резидентські програми, забезпечення медичного страхування, зручні умови харчування, можливість роботи з візами та дозволами на перебування).

Важливість наявності медичного страхування та доступу до медичних послуг на території закладу або через мережу партнерських клінік, що приймають іноземних здобувачів освіти, а також надання інформаційної підтримки щодо реєстрації та оформлення страхових документів, отримання медичних довідок та доступу до лікування, не може бути зведена до суто технічних аспектів, адже вона торкається добробуту здобувачів освіти, їхньої безпеки та спокійної адаптації у новому навчальному середовищі.

Перш за все, якість страхового покриття визначає можливість отримати невідкладну допомогу та планове лікування без фінансових бар'єрів, що особливо важливо для здобувачів освіти з різних країн, де системи охорони здоров'я можуть суттєво відрізнятися за рівнем доступності та вимогами до оплати. Тому страхова домовленість має включати не лише базову

медичну допомогу, але й медичні послуги з психічного здоров'я, стоматологію та реабілітаційні процедури, а також умови для екстрених випадків за кордоном, щоб здобувач освіти міг отримати підтримку незалежно від місця перебування.

Наявність мережі партнерських клінік, що раніше відбираються з урахуванням досвіду роботи з міжнародними здобувачами освіти ми, розташування поруч із кампусами, зручних годин прийому та можливості прямого розрахунку за страховку через пряме списання коштів, значно спрощує доступ до послуг та мінімізує фінансовий стрес.

Заклад вищої освіти повинен забезпечити чітку візуалізацію маршруту доступу до медичних сервісів, зокрема через інтерактивні карти або кольорові схеми, щоб здобувач освіти міг швидко зорієнтуватися у новому середовищі.

Інформаційна підтримка з часом повинна охоплювати багатомовні матеріали, орієнтаційні зустрічі, детальні інструкції щодо реєстрації та подання документів, а також гарячу лінію або чат, що працюють у зручний для здобувачів освіти режим. Реєстрація та обмін документами мають бути максимально спрощені за допомогою електронних форм на університетському порталі та мобільного застосунку, де можна завантажувати копії документів з автоматичним формуванням пакетів для страхових полісів та медичних довідок.

Доступ до лікування повинен забезпечувати безперешкодний прийом до лікарів, можливість швидкого направлення до спеціалістів, дотримання принципів конфіденційності та захисту персональних даних, а також наявність системи зручного моніторингу статусу звернень та документів, щоб здобувач освіти завжди розумів, на якій стадії знаходиться його запит.

Важливий акцент робиться на контексті психічного здоров'я: через адаптацію до нового середовища, ментальний стрес та культуру навчання, які часто супроводжують міжнародних здобувачів освіти, слід включати послуги психологічної підтримки та консультацій з ментального здоров'я до стандартних пакетів страхування з можливістю звернення як онлайн, так і оффлайн.

Забезпечення послідовності означає, що здобувач освіти має чітке уявлення про те, які послуги покриваються полісом, як отримати направлення до фахівця, які документи потрібні для довідок та як відстежувати статус запитів, тому варто впровадити інтегровану систему онлайн відстеження звернень та статусів документів. Спеціальні підходи передбачають адаптацію маршрутів доступу для різних категорій здобувачів освіти, таких як першокурсники, аспіранти, здобувачі освіти з особливими потребами та іноземні таланти, з урахуванням мовних та культурних відмінностей.

Взаємодія з адміністративним персоналом повинна бути налагоджена через навчання координаторів з міграційних та медичних питань користуватися системою страхування, інформувати здобувачів освіти щодо термінів дій полісів, поновлення документів та процедур отримання медичних документів. Контекст законодавства вимагає дотримання національних та

міжнародних норм захисту персональних даних, вимог щодо інформування здобувачів освіти про їх права та обов'язки, а також відповідальність університету за якість надання медичних послуг.

В результаті система медичного страхування та доступу до медичних послуг стає не окремим модулем, а інтегрованою частиною навчального та соціального забезпечення, яка підтримує академічну мобільність, знижує перешкоди на шляху до навчання та сприяє загальному благополуччю студентської спільноти.

Освітнє середовище має забезпечувати доступність навчальних матеріалів у різних форматах: друковані та електронні тексти, аудіо- та відеоматеріали з субтитрами, альтернативними текстами та описами, адаптовані презентації, онлайн-курси та навчальні платформи, що підтримують багатомовність та доступні формати. Важливим є використання універсальних принципів дизайну навчальних матеріалів (Universal Design for Learning), що дозволяє одночасно задовольняти потреби здобувачів освіти з різними стилями навчання та обсерваціями. Для іноземних здобувачів також потрібна адаптація термінології та пояснення культурних контекстів, що допомагає уникати непорозумінь та зменшує навчальне когнітивне навантаження.

Освітнє середовище повинно забезпечувати доступ до цифрових платформ, систем управління навчанням, бібліотек, електронних ресурсів та онлайн-курсів з урахуванням потреб іноземних здобувачів освіти. Це включає підтримку мультимовних інтерфейсів, можливість зручного доступу з мобільних пристроїв, сумісність з читачами електронного тексту, наявність онлайн-екзаменаційних форматів з урахуванням мовних особливостей, наявність технічної підтримки та навчання з використання цифрових інструментів.

Система оцінювання повинна бути справедливою та прозорою для здобувачів-іноземців, з можливістю використання різних форматів оцінювання та адаптивних вимог залежно від мовних та культурних відмінностей. Необхідно забезпечити попереднє тестування рівня володіння мовою та академічної підготовки з метою визначення потреб у додаткових курсах та підтримці. Важливими є консультаційні послуги з академічного письма, тренінги з навчальних стратегій та менторство для допомоги з адаптацією до вимог української або англomовної освітньої системи, а також доступ до літератури та джерел на мовах, зрозумілих здобувачу освіти. Також варто розглянути систему підтвердження попереднього навчання та можливості зарахування іноземних курсів як еквівалентів для скорочення часу навчання та підвищення мобільності.

Вимоги включають дотримання прав здобувачів-іноземців, недискримінацію за ознаками походження, мови, релігії, статі, віку чи інших ознак, захист персональних даних та забезпечення безпеки. Необхідно створити регламентні політики щодо звернень та апеляційних процедур, чіткі правила щодо соціального захисту та фінансової підтримки, прозорі умови надання грантів, стипендій та позичок, а також етичні норми у взаємодії між здобувачами освіти та персоналом, з урахуванням культурних відмінностей.

Важливо забезпечити відповідність вимогам міжнародних стандартів та регуляторних актів країни прийому.

В освітньому середовищі для іноземців передбачаються партнерства з громадськими організаціями, університетами-партнерами за кордоном, програмами обміну та стажувань, а також підтримка інтеграційних ініціатив, які сприяють адаптації та розвитку мережі контактів. Це включає механізми обміну досвідом, міжнародні вимоги щодо якості навчання, якісну сертифікацію та визнання освітніх результатів, а також системи координації між підрозділами закладу з урахуванням правових та культурних вимог обох сторін.

Важливу роль відіграють системи моніторингу та оцінки відповідності освітнього середовища потребам здобувачів-іноземців: збирання зворотного зв'язку, аналіз даних із реєстрацій та успішності, довгострокове відстеження випускників та їхнім інтеграційним шляхом у країні прийому, аналіз доступності матеріалів та сервісів, а також регулярні аудити інклюзії, якості педагогічних технологій та цифрових сервісів. Результати моніторингу повинні трансформуватися у практичні рішення – коригування програм навчання, оновлення матеріалів, посилення підтримки та корекцію політик. Важливим є відкритий діалог із зацікавленими сторонами: самими здобувачами-іноземцями, науково-педагогічним складом та адміністрацією, з використанням зручних каналів зворотного зв'язку та прозорої звітності.

Вимоги до освітнього середовища також охоплюють підготовку викладачів та адміністративного персоналу до роботи з міжкультурними аудиторіями: підвищення культурної обізнаності, розвиток навичок інклюзивного навчання, адаптивних методик викладання та комунікаційних підходів, які поважають різні культурні контексти. Це включає програмне та настановче забезпечення з фокусом на міжкультурному навчанні, використання прикладів з різних культур, застосування інклюзивних підходів до обговорень та оцінювання, а також формування навчальних середовищ, де кожен здобувач відчуває себе прийнятим та підтриманим.

Вимоги повинні узгоджуватися із чинним законодавством країни перебування, з міжнародними конвенціями та стандартами щодо якості освіти, прав людей з обмеженими можливостями, мобільності та академічної адаптації. Вони мають відображати принципи Болонського процесу, рекомендацій UNESCO та інших відповідних актів, адекватно інтегруючись у внутрішні політики університетів, що підвищують конкурентоспроможність та імідж закладу на міжнародному рівні.

У контексті забезпечення прав та обов'язків сторін та відповідальності університету важливим є визначення чітких прав здобувачів-іноземців, зобов'язань закладу щодо забезпечення безпеки, зручностей та підтримки, а також механізми відповідальності за порушення прав або недотримання стандартів якості та доступності. Випадкові або системні недоліки повинні оперативно виправлятися з використанням відповідних процедур звернення та контрольних механізмів.

Вимоги до освітнього середовища також слід бачити через призму сталого розвитку: забезпечення довготривалої активної підтримки здобувачів-

іноземців, розвиток мультикультурних компетенцій у здобувачів освіти та персоналу, сприяння інклюзивному економічному зростанню та інтеграції на ринку праці. Це вимагає комплексного планування та координації між різними суб'єктами: університетом, державними органами, роботодавцями та міжнародними партнерами.

Таким чином, текстова картина вимог до освітнього середовища для здобувачів-іноземців вимагає системного підходу, де навчальні програми, мовна підтримка, психологічна та соціокультурна інтеграція, інфраструктура, цифрові ресурси, систему оцінювання, правова та етична взаємодія, партнерство з громадянським суспільством та моніторинг якості взаємопов'язані між собою. Таке середовище забезпечує не лише юридичну та етичну відповідність, але й підвищує якість освіти, розширює можливості для міжкультурної взаємодії та формує конкурентні переваги закладу на міжнародній арені.

1.3. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ТА РІВНІСТЬ МОЖЛИВОСТЕЙ

Сьогодні академічна доброчесність та рівність можливостей виступають як дві взаємодоповнюючі та взаємозалежні цінності, які формують довіру до освітнього процесу, забезпечують справедливий доступ до знань та підтримують якість освіти на всіх рівнях навчання. Використовуються концепти академічної доброчесності та рівних можливостей у навчальних стандартах, модулях з академічної етики, системах моніторингу та оцінювання, а також регуляторних механізмах щодо запобігання порушень і забезпечення рівних можливостей для всіх здобувачів.

Визначення та взаємодія понять полягають у тому, що академічна доброчесність охоплює сукупність норм і практик, які забороняють шахрайство, плагіат, маніпуляції з даними та порушення авторських прав, а також закріплюють чесне представлення власної праці, коректне цитування джерел, достовірне відображення методів дослідження та прозоре повідомлення про обмеження та помилки; рівність можливостей означає створення умов, за яких кожен здобувач має однаковий шанс на успіх незалежно від походження, мови, інвалідності, соціального статусу чи інших ознак, з урахуванням адаптивних форм навчання, фінансової підтримки та відповідних сервісів.

Інтеграція концептів у навчальну практику передбачає кілька конкретних напрямів дій. По-перше, у навчальні стандарти включаються чітко сформульовані вимоги щодо дотримання доброчесності та прозорих процедур оцінювання: правила цитування, вимоги до оформлення джерел, контроль за валідністю даних, етика використання дослідницьких матеріалів та відповідальність за плагіат і маніпуляції.

По-друге, у модулі з академічної етики закладаються сценарії та кейси, які відображають різні контекстуальні виклики, з акцентом на практичність:

як правильно обробляти дані, як повідомляти про припущення й обмеження, як вести відкритий журнал змін та як коректно розкривати джерела фінансування та конфлікти інтересів.

По-третє, системи моніторингу та оцінювання розробляються так, щоб відображати динаміку дотримання доброчесності та рівного доступу: інтеграція індикаторів прозорості процесів, аналіз рівня участі здобувачів освіти з різними потребами, моніторинг використання адаптивних та інклюзивних ресурсів, а також регулярні аудити якості освітньої діяльності. По-четверте, регуляторні механізми мають забезпечувати чіткі правила дії та механізми зворотного зв'язку: можливості для апеляцій, захисту прав учасників освітнього процесу, прозоре розкриття регуляторних рішень, а також адаптацію політик у відповідь на нові виклики та національні й міжнародні стандарти якості освіти.

Взаємодія концептів проявляється у послідовності політик та практик: підвищення обізнаності та культури доброчесності створює основу для інклюзивних практик та зручних шляхів доступу; системи моніторингу та оцінювання фіксують реальний вплив політик на якість освіти та ступінь залученості здобувачів освіти з різних груп, дозволяють корегувати підходи та виявляти вузькі місця у доступі до ресурсів.

До того ж взаємодія цих концептів полягає в тому, що чесне та прозоре виконання навчальних та наукових завдань створює рівні умови для всіх учасників освітнього процесу: коли порушення доброчесності попереджаються за допомогою чітких процедур та антиплагіатних інструментів, а водночас існують доступні механізми підтримки, адаптивні траєкторії та наставництво, підвищується академічна успішність та зменшуються ризики дискримінації.

Регуляторні механізми мають бути гнучкими та чутливими до потреб різних контент-контекстів та культурних особливостей, забезпечуючи справедливість та захист прав усіх учасників навчального процесу. Важливо, щоб ці механізми не лише карали за порушення, але й підтримували розвиток доброчесності та інклюзії через освітні та підтримувальні сервіси, навчальний менеджмент та професійні розвиткові ініціативи для викладачів і адміністраторів.

Узгоджені рамки повинні відповідати законодавчим вимогам конкретної країни та міжнародним стандартам якості освіти, при цьому залишаючись гнучкими для локальних умов. Індикатори успішності можуть включати прозорість процесів оцінювання, рівність доступу до освітніх послуг, зниження рівня порушень академічної доброчесності та зростання участі здобувачів освіти з різним соціокультурним досвідом у навчальному процесі та наукових справах. Таке поєднання дозволяє не лише відповідати вимогам зовнішніх регуляторів, але й формувати внутрішню культуру відповідальності, що підвищує академічну репутацію закладу, підтримує студентську мобільність та стимулює інноваційні педагогічні та дослідницькі практики.

Говорячи про рівність можливостей як сукупність формальних гарантій та культурних змін, варто підкреслити, що освіта має створювати й

підтримувати середовище, де різноманітність розглядається як цінність, а не як виклик. Перш за все, навчальні середовища мають активно заохочувати відкриту дискусію про етичні дилеми: це включає структуровані дискусії в межах курсів, кейс-методи з реальними прикладами з академічної практики, а також механізми безпечного висловлювання думок, де кожен учасник може вільно ставити запитання, висувати сумніви та отримувати аргументовану відповідь.

Важливими формами є дебати з чітко визначеними правилами, рольові сценарії, публічні обговорення результатів досліджень з акцентом на прозорість джерел та методик, а також модульність курсів, що дозволяє здобувачам освіти обирати траєкторії відповідно до їхніх інтересів, стилю навчання та мовних потреб. Також варто відзначити, що міжкультурна чутливість має передбачати системні заходи з підвищення культурної компетентності викладачів та здобувачів освіти : міжкультурні тренінги та семінари, мовні підтримки, програми менторства між представниками різних культур, культурно адаптивні матеріали та ресурси, а також створення простору для обміну досвідом між здобувачами освіти з різних країн, що сприяє формуванню емпатії та взаємної поваги.

Розвиток навичок критичного мислення й відповідальності має бути інтегрований у всі освітні процеси: від проєктної та дослідницької діяльності до оцінювання та зворотного зв'язку, з акцентом на вміння критично оцінювати джерела, розпізнавати упередження, обґрунтовувати висновки та відкрито визнавати обмеження та помилки у власних роботах. Такі підходи формують культуру відповідальності за власні дії та за вплив своїх досліджень на суспільство, зменшують ризики дискримінації та стигматизації, підтримують прозорість рішень та сприяють довірі між учасниками освітнього процесу. Усе це вимагає системної підтримки на рівні політик та практик: чітко прописаних стандартів взаємодії, навчальних програм з акцентом на етику та інклюзію, навчання для викладачів та адміністраторів, а також механізмів зворотного зв'язку, які дозволяють оперативно виявляти та виправляти проблеми, пов'язані з рівним доступом та повагою до всіх здобувачів.

Глобальний вимір означає, що на рівні Болонського процесу, UNESCO та міжнародних стандартів академічна доброчесність і рівність можливостей інтегруються у стандарти якості, акредитаційні вимоги та регуляторні акти, що регламентують мобільність, визнання результатів навчання та захист прав здобувачів освіти. Практичне застосування означає розроблення гармонізованих політик, які забезпечують чесне оцінювання незалежно від країни походження, прозорі умови доступу до матеріалів та форм навчання, адаптивні форми підтримки для здобувачів освіти з різними потребами, надійну систему запобігання шахрайству та плагіату, а також механізми перегляду та вдосконалення політик у відповідь на нові виклики та зміни в системі освіти.

Таким чином академічна доброчесність та рівність можливостей є двома обличчями одного процесу забезпечення якості навчання: чесність,

відповідальність і повага до права кожного здобувача освіти на якісну освіту формують фундаментальні засади справедливого, відкритого та результативного освітнього середовища. Рівність можливостей реалізується через фінансові та академічні механізми підтримки для здобувачів освіти з різних груп, адаптивні навчальні траєкторії та наставництво, доступ до мовної підтримки та міжкультурної адаптації, а також через забезпечення рівного доступу до навчальних ресурсів, матеріалів та можливостей участі у дослідницькій діяльності та кар'єрному розвитку. Взаємодія цих концептів має глобальний вимір: Болонський процес, рекомендації UNESCO, міжнародні акти з прав людини та стандарти академічної доброчесності формують рамки для мобільності, визнання освітніх результатів та довіри до кваліфікацій, які повинні бути імплементовані в локальні політики та практики університетів.

Отже, ми висвітлили системний підхід до формування освітнього простору, що забезпечує рівний доступ до навчання, активну участь у академічній спільноті та успішну адаптацію в соціокультурному контексті країни приїому.

Освітнє середовище для здобувачів освіти – іноземців має бути побудоване на поєднанні навчальних програм, мовної підтримки, соціально-психологічної адаптації, інфраструктури, цифрових сервісів, системи оцінювання та правових норм, які забезпечують прозорість, безпеку та справедливість у всіх аспектах навчального процесу. Воно має бути багатомовним або багатокультурним за формою подання навчального матеріалу, доступним у різних форматах з урахуванням різних стилів навчання, та підтримувати розвинену мережу сервісів, що включає мовну допомогу, психологічну підтримку, наставництво та адаптацію до академічних стандартів та культурних контекстів країни перебування.

Важливими є інфраструктурні аспекти, зокрема безбар'єрний доступ до будівель та приміщень, зручні житлові та побутові умови, медичне обслуговування та страхування, а також доступність інформаційних ресурсів про навчальні плани, вимоги до оцінювання, реєстрацію на курси та правила поведінки в навчальному середовищі. У цьому контексті також акцентується увага на правових та етичних вимогах, захисті персональних даних, правах здобувачів-іноземців, антикорупційних та антидискримінаційних нормах, що забезпечують справедливий і безпечний процес навчання незалежно від країни походження.

РОЗДІЛ 2. МОВНІ БАР'ЄРИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

2.1. ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗДОБУВАЧІВ-ІНОЗЕМЦІВ

Ефективне застосування української та англійської мов є ключовим для забезпечення якості навчання, інклюзивності та мобільності здобувачів освіти – іноземців у системі вищої освіти. Володіння обома мовами сприяє розширенню академічного доступу, збільшує можливості для участі в наукових дослідженнях, підвищує конкурентоспроможність випускників на міжнародному ринку праці та полегшує інтеграцію в локальне академічне життя. З огляду на це, освітній процес має будуватися на системній двомовній основі, де українська забезпечує глибокий контекст локальної культури, правової системи та національних освітніх стандартів, тоді як англійська виступає універсальним інструментом для наукового спілкування, міжнародного обміну знаннями та доступу до ширшого спектра джерел. Водночас досяжність та якість навчання не повинні зводитися лише до двомовності; важливими є також адаптивні форми подачі матеріалу, мультимодальні методи навчання та прозорі вимоги до оцінювання, які ураховують різні мовні та культурні бекгради здобувачів.

Базові принципи використання української та англійської мов включають забезпечення двомовної або багатомовної навігації по навчальним планам, курсам та ресурсам, що включає подвійні назви дисциплін, дублювання навчальних матеріалів та субтитрування відеоуроків. Важливу роль відіграє продумана словниково-мовна підтримка: розвиток академічної лексики українською та англійською, навчальні матеріали з чіткою термінологією, глосарії та переклади ключових понять, а також тренінги з академічного письма на обох мовах.

Окрему увагу слід приділяти відповідальному використанню джерел: навчальні курси з етики цитування та запобігання плагіату мають бути доступні як українською, так і англійською, з використанням відповідних навчальних кейсів та прикладів, що відображають міжкультурні контексти, а також з акцентом на різноманітні формати подання матеріалів та різні стилі цитування. Такий підхід забезпечує не лише теоретичне засвоєння правил, але й практичне застосування у реальних академічних ситуаціях: здобувачам освіти надаються завдання з порівняння різних стилів цитування (APA, MLA тощо) у межах конкретних дисциплін, розглядаються приклади коректного використання джерел із багатокультурних контекстів, проводяться аналізи кейсів порушень доброчесності з акцентом на виявлення кореляцій між мовними бар'єрами, неухважністю до джерел та непрозорими практиками перевірки.

Важливо також розширення інструментарію навчання: інтеграція інтерактивних вправ, як-от симуляційні завдання з перевірки джерел та коректного цитування, онлайн-платформи з модулями самоконтролю та зворотного зв'язку, а також майстер-класи з аналітичного читання наукових публікацій різними мовами. Крім того, слід забезпечити багатомовні довідкові матеріали з прикладами правильно оформлених посилань, поясненням помилок та покроковими інструкціями щодо створення списку використаних джерел, що враховують локальні правові та академічні вимоги кожної країни.

Додатково корисним буде впровадження системи наставництва та обміну досвідом між здобувачами вищої освіти з різних культурних та мовних середовищ, а також регулярні моніторингові заходи та аудити навчального процесу з етики досліджень, аби закріпити культуру відповідальності та запобігання плагіату на всіх рівнях навчання.

Оцінювання в двомовному освітньому середовищі має бути валідним та справедливим: варіанти завдань можуть передбачати відповідь мовою студентської програми або дозволяти використання двох мов за згодою наукового керівника або викладача, за умови дотримання єдиного стандарту академічної доброчесності та якості висновків.

Залучення української та англійської мов у навчальний процес повинно бути системним і послідовним на всіх рівнях: від першого курсу до магістратури та аспірантури; від теоретичних дисциплін до практичних занять та дослідницької діяльності.

В академічних групах важливо формувати змішані мікрогрупи, де здобувачі освіти можуть обирати мову спілкування залежно від завдання, з розумінням культурних особливостей та володіння спеціалізованої лексики. Інфраструктура повинна забезпечувати багатомовний доступ до навчальних платформ, електронних бібліотек та баз даних: інтерфейси на українській та англійській мовах, можливість переключення між мовами інтерфейсу, переклад інтерфейсних елементів та зручні механізми пошуку з використанням синонімів та термінів обох мов.

Також важливий культурний аспект: викладачі мають бути підготовлені до міжкультурної комунікації, вміти адаптувати матеріал під різні мовні рівні та стилі навчання, стимулювати взаємну повагу та підтримувати інклюзивне середовище, в якому кожен здобувач може висловитися та отримати повноцінну зворотну зв'язку.

Умови оцінювання та зворотного зв'язку повинні бути прозорими і справедливими: критерії оцінювання мають бути викладені як українською, так і англійською мовами, щоб забезпечити зрозумілі результати для всіх учасників. Підхід до навчання має бути адаптивним: при потребі вводяться додаткові мовні курси, репетиторство або менторські програми, сфокусовані на мовній підтримці та академічному письмі; зручні формати навчання включають змішані та онлайн-курси, які дозволяють здобувачам освіти опановувати матеріал у зручній для них мові або поєднанні мов.

Якість навчання та успішність іноземних здобувачів підвищуються через інтеграцію англійської мови як середовища для наукових публікацій, участі в міжнародних проектах та конференціях, а також через використання української мови як інструмента глибшого розуміння національних контекстів, законодавчих вимог та локальної культурної реальності.

Таким чином, обґрунтовано підхід до використання української та англійської мов у освітньому процесі дає змогу збалансовано підтримати академічні потреби здобувачів-іноземців, зберігаючи при цьому цінності національної освіти та міжнародні вимоги якості.

2.2. РОЛЬ АДАПТАЦІЙНИХ КУРСІВ ТА МОВНОЇ ПІДТРИМКИ

Адаптаційні курси та мовна підтримка виконують ключову роль у забезпеченні успішної інтеграції здобувачів-іноземців в освітнє середовище, підвищуючи як якість навчання, так і рівень соціокультурної взаємодії всередині університетської спільноти. Такі курси дають можливість швидко опанувати необхідний академічний реєстр, сформувати базову академічну лексикологію та навички критичного мислення в умовах нової освітньої системи, включають лінгво-академічну підготовку з акцентом на структурування текстів, техніку написання наукових робіт та проведення літературних оглядів.

По-друге, мовна підтримка забезпечує постійний доступ до навчальних матеріалів, активну участь у заняттях та повноцінне взаємодіяння з викладачами й колегами. Вона може реалізовуватись через різноманітні форми: двомовні курси, переклади та субтитрування лекцій, глосарії термінів конкретних дисциплін, словники академічної лексики, менторські програми та репетиторство з мови на рівні академічного письма. Комбінація адаптаційних курсів та мовної підтримки знижує ризики академічних помилок, таких як плагіат або неправильне тлумачення вимог до оцінювання, та підвищує мотивацію здобувачів освіти до навчання.

З погляду структури навчального процесу адаптаційні курси слугують мостом між загальним освітнім курсом і специфічними вимогами конкретної дисципліни або навчальної програми. Вони можуть бути інтегровані в перший семестр або доступні протягом всього навчального циклу як опційні або обов'язкові елементи. При формуванні програми адаптації важливо враховувати мовний профіль здобувачів: для тих, у кого українська або англійська є другою мовою, адаптаційні курси можуть розділятися за рівнем складності (наприклад, рівні B2–C1).

Також слід передбачати дієві механізми оцінювання результатів адаптації: формувальне оцінювання під час занять, контрольні роботи з лексики та стилю, а також аналіз успішності в подальшому навчанні для моніторингу ефективності програм.

ПРИКЛАДАМИ ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ АДАПТАЦІЙНИХ КУРСІВ МОЖУТЬ БУТИ

- 1) інтенсивні літературні курси для швидкого ознайомлення з академічним письмом на українській та англійській мовах;
- 2) семінари з формування наукового стилю та етики цитування відповідно до вимог обох мов;
- 3) міні-курси з методики викладання та навчальних стратегій, адаптовані під культурні відмінності та освітні очікування країни прийому;
- 4) платформи цифрової підтримки з інтегрованими словниками за дисциплінами, автоматичним визначенням термінів та прикладами використання в контексті предметів;
- 5) програми менторської підтримки, де досвідчені здобувачі або викладачі допомагають новачкам адаптуватися до академічного середовища, розуміти вимоги до завдань та проходити процедури оцінювання.

Важливим аспектом є координація між мовною підтримкою та навчальними кафедрами: модератори адаптаційних курсів мають тісно співпрацювати з науковими керівниками, викладачами та бібліотекарами для забезпечення узгодженості термінології, доступності джерел та відповідності матеріалів до мовних потреб здобувачів.

Не менш важливим є забезпечення інклюзивного дизайну адаптаційних програм. Це включає розробку матеріалів у двох мовних варіантах або в багатомовному форматі, використання зручних форматів доступу (відео з субтитрами, тексти з аудіоопоясненнями, інтерактивні вправи з адаптивним рівнем складності) та впровадження принципів PBL. Такі підходи дозволяють не лише підтримати мовні потреби іноземних здобувачів, але й підвищити загальну якість навчального середовища, надаючи більш гнучкі та доступні способи навчання для всіх здобувачів освіти.

Роль адаптаційних курсів та мовної підтримки також зумовлює формування академічної культури відповідальності та толерантності: вони допомагають подолати культурні бар'єри, зміцнюють взаємну повагу та сприяють інтеграції в академічну спільноту країни прийому. З огляду на джерела, зокрема [4], адаптаційні курси та мовна підтримка віддзеркалюють системний підхід до створення доступного та інклюзивного освітнього середовища для іноземних здобувачів.

Серед конкретних практик, які можна виокремити із зазначеної літератури, є модульні програми з академічного письма, двомовні навчальні матеріали та мережі наставництва, що дозволяють швидко адаптувати здобувачів до вимог навчального процесу та сприяти їхній успішності.

У дослідженнях підкреслюється важливість постійного моніторингу ефективності мовної підтримки через збір зворотного зв'язку від самих здобувачів-іноземців та аналіз об'єктивних освітніх показників, що дозволяє оперативно корегувати програми та ресурси відповідно до змін у мовному та освітньому ландшафті.

2.3. МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ З УРАХУВАННЯМ РІЗНОГО РІВНЯ ВОЛОДІННЯ МОВАМИ

В системі освіти, де серед здобувачів освіти часто зустрічаються іноземці з різним рівнем володіння українською та англійською мовами, ефективне викладання має поєднувати універсальні педагогічні принципи з адаптивними підходами, які враховують мовні потреби кожного здобувача освіти та забезпечують рівний доступ до навчального матеріалу. Таке підходове поєднання забезпечує не лише універсальність методів навчання, але й чутливість до контексту мовної практики, культурних відмінностей та індивідуальних темпів освоєння.

Універсальні принципи навчання повинні бути адаптовані до багатомовної аудиторії через використання мультимодальних форм подання знань: візуальні матеріали, аудіо-експлікації, інтерактивні вправи та приклади з реального життя, які полегшують розуміння складних концепцій незалежно від мовних бар'єрів. Важливу роль відіграють адаптивні підходи: диференційований зворотний зв'язок, гнучкі траєкторії оцінювання, можливість вибору форм подання результатів (письмова робота, усна презентація, проектна робота), а також використання технологій автоматизованої перевірки розуміння та підтримки мовних навичок.

Слід акцентувати на розвитку мовних компетенцій у контексті дисципліни: паралельне формування дисциплінарної грамотності та лінгвістичної майстерності через інтеграцію мовних завдань у навчальний процес, що дозволяє здобувачам освіти поступово підвищувати рівень володіння обома мовами без втрати фокус на навчальну дисципліну.

Необхідно забезпечити культурну чутливість та інклюзивність: середовище навчання має заохочувати відкриту дискусію, уникати мовних стигм та забезпечувати підтримку для здобувачів освіти з різними культурними контекстами, що сприяє розвитку міжкультурної компетентності та взаємоповаги.

Також важливим є створення системи підтримки, яка включає мовні курси, консультаційні служби з академічної доброчесності та етики досліджень, а також матеріали з поясненням стандартів оформлення джерел та правильного цитування, адаптовані під різні мовні рівні. Нарешті, такий комплексний підхід може підвищити ефективність навчання, зменшити мовні бар'єри, сприяти більшій участі іноземних здобувачів освіти та забезпечити більш високу якість освітнього процесу в цілому.

У сучасній системі освіти, де здобувачами освіти часто є іноземці з різним рівнем володіння українською та англійською мовами, ефективне викладання повинно поєднувати універсальні педагогічні принципи з адаптивними підходами, що враховують мовні потреби кожного здобувача. Такі методи дозволяють забезпечити як засвоєння навчального матеріалу, так і розвиток академічної мовної компетентності, що є ключовим фактором успішності навчання та інтеграції в академічну спільноту. Одним із базових принципів є диференціація навчального матеріалу та форм його подачі:

різнорівневі завдання, використання різних каналів подання інформації та прозоре очікування результатів.

Так, для здобувачів освіти з базовим рівнем знань мови доцільно застосовувати більш структуровані тексти з чіткою лексикою, потребу в повторенні та явну прив'язку термінів до їхніх визначень, тоді як для тих, чий рівень знань мови є високим, варто пропонувати завдання з більшою вимогливістю до аналітики, критичного мислення та стилю академічного письма. При цьому важливим є використання багатомовних матеріалів або вербальної підтримки, що дозволяє здобувачам паралельно розвивати мовні навички та оперувати навчальним змістом.

Перший підхід – диференційоване інструкціювання. Він передбачає створення кількох треків навчального матеріалу всередині одного курсу, залежно від мовного рівня учасників. Наприклад, на лекційних заняттях для здобувачів освіти із рівнем володіння мовою на рівні B1–B2 можна використовувати коректно адаптовані конспекти з помітками на ключові поняття українською або англійською, з використанням глосаріїв та схем. Здобувачі освіти з рівнем C1–C2 отримують більш комплексні кейси та завдання, що потребують розширених аналітичних висновків та аргументаційного письма. Подібний підхід дозволяє кожному учасникові навчального процесу працювати в комфортному темпі, не відчуючи себе виключеним з дискусій через мовні бар'єри. Такі практики підкріплюються підтримкою оцінювання, яке розділяє формувальне та сумарне, з чіткими критеріями якості письма та усного виступу.

Другий підхід до подачі матеріалу – це активне використання візуальних та мультимодальних форм, які доповнюють традиційні текстові матеріали. Візуальні підходи включають міні-діаграми, інфографіки, схеми, карти концепцій, а також короткі анімації та відеоролики з субтитрами. Такі формати знижують мовне навантаження та створюють багатомовний доступ до інформації: слухачі та читачі можуть одночасно сприймати матеріал через зір та слух, що підсилює запам'ятовування та розуміння.

Логічне поєднання тексту з візуальним поясненням відповідає теорії подвійного кодування, яка стверджує, що інформація, подана в двох форматах одночасно, краще закріплюється в пам'яті та легше відтворюється.

У контексті мультимодального навчання зображення та пояснення мовами-двійниками дозволяють розділяти смислові блоки: основна мова курсу може бути використана для формулювань понять, тоді як допоміжна або пояснювальна мова – для роз'яснення термінів, прикладів або контексту. Такі двомовні підпункти розподіляють увагу здобувачів, зменшують лінгвістичні бар'єри та підтримують більш інклюзивне навчальне середовище.

Розширення практичних можливостей включає використання різноманітних форматів розміщення контенту:

- схеми процесів та потоків дій з підписами двома мовами: ключові кроки, відповідальні ролі та взаємодії між компонентами системи;
- ановані відео: на відео з'являються пояснення та терміни двома мовами, з можливістю зупинки та повтору важливих фрагментів;

- інфографіка з акцентом на терміни: великі візуальні образи із стислими визначеннями й прикладами використання в обох мовах;
- платформи з інтерактивною візуалізацією: динамічні діаграми, які користувач може досліджувати, вивчати взаємозв'язки та порівнювати терміни в різних мовних контекстах;
- концептуальні мапи та майндмапи: ієрархії понять із скороченнями на обох мовах для швидкого зчитування структури знань.

Застосування дисциплінарних словників з двома мовами підвищує рівень швидкого доступу до значень термінів та їхніх контекстів використання. Такі словники можуть бути інтегровані у навчальну платформу як подвійні глосарії: один для загальних понять, інший – для специфічної термінології дисципліни. Це не лише полегшує запам'ятовування, але й допомагає здобувачам освіти правильно застосовувати терміни в наукових обговореннях та письмових роботах.

Крім того, мультимодальний підхід стимулює міжпредметну взаємодію: схеми та візуалізації можуть бути адаптовані під різні навчальні контексти та культурні особливості, що підвищує мотивацію та залучення здобувачів з різних мовних середовищ. Важливим є забезпечення доступності матеріалів: субтитри на декількох мовах, описові текстові підписи для зображень, контрастність та чіткість графічних елементів, а також можливість користувачам налаштовувати швидкість озвучення чи масштаби інтерфейсу.

У результаті мультимедійний підхід не лише зменшує мовні бар'єри, але й стимулює більш глибоке розуміння концепцій, швидшу адаптацію нових термінів та запам'ятовування через взаємодію з декількома каналами сприйняття.

Третій підхід – мовна підтримка у процесі навчання. Він орієнтований на системну мовну підтримку протягом усього навчального процесу, щоб забезпечити здобувачам освіти не лише знання предмету, але й високий рівень володіння мовою, що є ключем до академічного успіху та професійної комунікації. Мовна підтримка включає спеціалізовані курси з академічного письма та публічного виступу, адаптовані під різні рівні володіння мовами, а також інтегровані форми допомоги, які дозволяють учасникам навчання розвивати мовні компетенції у контексті конкретних дисциплін.

Навіщо це потрібно: мова виступає інструментом академічного успіху, оскільки вона охоплює від чіткого формулювання думки до коректного використання джерел та дотримання стилістичних норм; такі курси дозволяють здобувачам освіти опановувати дисциплінарну лексику та структуру письма, зменшуючи мовні бар'єри та підвищуючи переконливість аргументації.

Структура курсів передбачає модульну та рівневу організацію з чітко визначеними очікуваними результатами на кожному етапі навчання:

- для рівня середнього володіння це практика структури абзацу за принципом тема–пояснення–приклади, навчання правильного цитуванню та оформленню посилань, робота над компактністю та логічністю висловлювань;

– для рівня просунутий це розвиток стилю, раціоналізація довгих речень, вдосконалення використання академічного словника, робота над голосом автора та підтримкою критичного мислення у письмі;

– для рівня професійний адаптація стилю під конкретні кафедри та жанри, як наукова стаття, аналітичний звіт чи доклади, з урахуванням вимог редакторської культури та міжнародних стандартів цитування.

Також можливі інші форми підтримки: семінари з поширених тем академічного письма, майстер-класи з публічного виступу, індивідуальне консультування, тьюторінг-сесії.

Менторські програми та онлайн-помічники становлять наступний блок: менторські програми передбачають поєднання з ментором для регулярних сесій з зворотним зв'язком, обговорення робіт, допомогу у плануванні навчального процесу та розвитку мовної компетенції; переваги включають персоналізований фідбек за конкретними роботами, підтримку у встановленні реалістичних цілей та моніторинг прогресу, розвиток навичок самоконтролю та самостійного вдосконалення.

Онлайн-помічники охоплюють інтеграцію інструментів перевірки граматики та стилю, використання довідників з академічної лексики та граматичних норм; орієнтири використання включають перевірку відповідності стилю (наприклад, пасивні конструкції, формулювання висновків, уникання повторень), автоматичні підказки щодо цитування та форматування посилань, рекомендації з лексики та синтаксису відповідно до дисциплінарних норм. Інтеграція таких помічників у навчальний процес може відбуватися через системи управління навчальним процесом (LMS), браузерні розширення для редагування рукописів та окремі модулі курсу з мовними аспектами.

Інші важливі аспекти мовної підтримки включають тісну зв'язку з предметним навчанням: мовна підтримка інтегрована у дисциплінарні курси, що дозволяє писати та говорити про матеріал у відповідних термінах; розвиток чотирьох ключових навичок – письма, усного мовлення, читання та слухання; ресурси та підтримуючі матеріали як фразові банки, шаблони структурних есе, приклади якісних наукових робіт, моделі резюме та запитів на літературу та глосарії дисциплінарної лексики двома мовами; узгодженість з професійною комунікацією полягає в навчанні мовним навичкам з огляду на майбутнє професійне середовище та підготовку до академічних публікацій та презентацій у міжнародному контексті.

Очікувані результати включають покращення мовних компетенцій, зростання впевненості у використанні академічної мови, підвищення якості письмових робіт та підготовки до публічних виступів, розвиток автономії завдяки онлайн-помічникам та менторським підтримкам, а також підвищення впливовості комунікації – чітке та переконливе формулювання думок у письмовій та усній формі.

Четвертий підхід – адаптивне оцінювання та зворотний зв'язок. Він зосереджений на створенні умов, за яких кожен здобувач освіти може демонструвати свої знання та мовні навички в максимально зручний для нього спосіб, з урахуванням індивідуальних потреб і рівня володіння мовами.

Важливою є можливість виконання завдань на мові навчальної програми або використання двох мов за погодженням з викладачем, причому відбір цієї опції узгоджується заздалегідь та ґрунтується на єдиному стандарті академічної доброчесності. Такий підхід забезпечує справедливе порівняння результатів між здобувачами освіти з різними мовними фонами та дозволяє зосередитися на суті знань і вмінь, а не на мовних бар'єрах.

Оцінювання має бути прозорим та обґрунтованим: критерії оцінювання повинні чітко сформульовані на початку курсу та доступні кожному здобувачу, включаючи вимоги до письмових робіт (структура, логіка побудови, використання джерел, дотримання стилю цитування), вимоги до мовної виразності та чіткості виступів, а також стандарти представлення матеріалів (наочність, дотримання обраних форматів подачі, якість візуальних матеріалів). Важливим є також передбачення процедур апеляції та повторної оцінки, щоб мінімізувати упущення та забезпечити об'єктивність.

Зворотний зв'язок має бути оперативним і конструктивним: регулярні коментарі щодо помилок у граматиці, стилі викладання та конкретних рекомендацій щодо покращення допомагають здобувачам освіти швидше адаптуватися та концентруватися на ключових аспектах навчального матеріалу. Такий зворотний зв'язок може надаватися у різних форматах: позаконкурсні зауваження до чернеток, короткі цифрові нотатки після кожного завдання, письмові підсумки після контрольних робіт, а також «воркшопи» або консультації з мовної підтримки. Використовуватимуться також адаптовані зворотні зв'язки для різних мовних рівнів, щоб здобувачі освіти бачили конкретні кроки для прогресу, незалежно від того, чи виписують вони матеріал мовою програми або іноземною.

Крім того, адаптивність оцінювання проявляється в можливості персоналізованих навчальних траєкторій: наприклад, для здобувачів, які потребують додаткової мовної підтримки, можуть бути запропоновані міні-курси з граматики або стилістики, орієнтовані на їхні слабкі місця, а також моделі зразкових робіт різного рівня складності. Інструменти самоконтролю та автоматизовані системи зворотного зв'язку можуть допомогти здобувачам відстежувати свій прогрес у режимі реального часу та планувати подальші кроки.

Водночас для висококваліфікованих учасників навчального процесу передбачаються розширені вимоги до аналітичних текстів, публічних виступів та міждисциплінарних проєктів, що сприяє розвитку критичного мислення та професійної комунікації у міжнародному середовищі.

У результаті такий підхід дозволяє забезпечити рівний доступ до навчального контенту, підвищити мотивацію здобувачів освіти до активної участі в навчанні та зменшити вплив мовних бар'єрів на академічні досягнення.

П'ятий підхід – створення багатомовного середовища та підтримка культури міжкультурної комунікації. Він має на меті формування такого середовища, де різні мовні групи відчують повагу та рівність, а навчальний процес стає доступним для всіх учасників незалежно від їхнього мовного бекграду. У цьому контексті лекційні матеріали та навчальні платформи

повинні забезпечувати доступ до змісту двома мовами або з паралельним перекладом, активізуючи можливості сприйняття через різні канали – текст, аудіо та субтитри, що дозволяє краще засвоювати матеріал та зменшувати мовне навантаження. Важливу роль відіграють система субтитрів, переклад інтерфейсу системи та глосарії з дисципліни, які оперативно надають здобувачам термінологію та контекст використання відповідно до двох мовних середовищ.

Також значущими є тренінги з міжкультурної комунікації для викладачів та здобувачів, де акцент ставиться на розумінні відмінностей у навчальних стилях, очікуваннях щодо письмових завдань та форматів тестування, на розвитку емпатії та вміння адаптувати методи навчання до різноманітних учнівських потреб, а також на удосконаленні дій та взаємодії в міжкультурних командах. Такі заходи сприяють формуванню інклюзивного навчального клімату, де цінується різноманітність мовних практик та культурних контекстів, що збагачує освітнє середовище, підвищує мотивацію здобувачів до активної участі в навчанні та сприяє розвитку глобальних компетентностей, необхідних у міжнародному академічному та професійному середовищі.

Шостий підхід – інтеграція технологій та автономного навчання. Він орієнтований на використання сучасних цифрових інструментів для підтримки самостійного регулювання навчального процесу, де кожен здобувач може обирати свій темп і способи сприйняття матеріалу за допомогою онлайн-платформ із можливістю перемикання між мовами інтерфейсу, синхронних та асинхронних форматів навчання, мобільних застосунків для вивчення термінології та персоналізованих маршрутів навчання. Ці платформи можуть автоматично створювати словники за дисциплінами, об'єднувати терміни з різних мов із контекстом використання та пропонувати адаптовані приклади речень, зразки формулювань і перевірку розуміння через інтерактивні вправи. Це дозволяє здобувачам не лише засвоювати поняття, але й розвивати мовну компетенцію у контексті конкретної галузі, що зміцнює їхню здатність застосовувати знання на практиці.

Для окремих курсів корисними є контентні пакети з озвученням або аудіопоясненнями, які підтримують аудіальне сприйняття матеріалу та стимулюють різні стилі навчання: під час прослуховування здобувач може одночасно переглядати відповідні візуальні матеріали, робити нотатки та повертатися до окремих сегментів за потреби. Додатково такі технології полегшують доступ до навчального контенту через мобільні застосунки, які дозволяють завантажувати матеріали для оффлайн-навчання, синхронізувати прогрес між пристроями та отримувати сповіщення про нові завдання або оновлення у курсі.

Важливим є й можливість персоналізованої навчальної траєкторії: алгоритми рекомендацій можуть пропонувати здобувачам матеріали відповідно до їхніх сильних та слабких сторін, зокрема адресуючи потребу в мовній підтримці або більше практичних вправ із застосуванням термінології в реальних контекстах. Також інтеграція інтерактивних тестових модулів та систем зворотного зв'язку у реальному часі дозволяє швидко оцінювати

прогрес та коректувати навчальний план. Завдяки такому підходу здобувачі отримують гнучкість у навчанні, підвищується мотивація та залученість, зростає автономія у розпорядженні власним часом та ресурсами, а також посилюється здатність застосовувати знання між різними дисциплінами та у міжнародному професійному середовищі.

Список практичних прикладів, що підтверджують ефективність таких методів, можна розгорнути в докладний абзац, де кожний пункт пояснює своє призначення, переваги та механізм впровадження з урахуванням специфіки дисципліни та мовного профілю здобувачів.

По-перше, інтенсивні мовні курси на початку навчального року ставлять за мету не лише швидке опанування базової лексики, але й формування академічного стилю письма: учні одразу знайомляться з вимогами до структури абзацу, формулювання тез, правилам цитування та побудови аргументацій, що знижує мовні перепони на початку курсу та допомагає швидше інтегруватися в навчальне середовище; курс може бути адаптований під дисциплінарний контекст шляхом введення термінології конкретної галузі, прикладів з реальних джерел та завдань на переклад та адаптацію стилю до стандартів даної дисципліни.

По-друге, двомовні конспекти та глосарії для дисциплін забезпечують швидкий доступ до визначень термінів і ключових понять двома мовами, що спрощує порівняння концепцій та сприяє кращому запам'ятовуванню; такі матеріали можуть бути структуровані за темами, з лексичними парами та контекстними прикладами, що пов'язують терміни з конкретними практичними застосуваннями у рамках курсу.

По-третє, менторські програми, які забезпечують підтримку старших здобувачів та викладачів, дозволяють отримати персоналізований зворотний зв'язок, допомогу з планування навчання та адаптацію мовних вимог під індивідуальні потреби; ментори можуть працювати зі здобувачами над побудовою навчальних планів, редагуванням робіт та підготовкою до іспитів або публічних виступів, що підвищує мотивацію та знижує тривожність у навчанні.

По-четверте, онлайн-курси з адаптивним рівнем складності та інтеграцією систем автоматичного перекладу для навчальних ресурсів дозволяють здобувачам працювати у зручному темпі, зменшувати мовні бар'єри та одночасно розвивати мовні компетенції; адаптивні алгоритми підлаштовують завдання під рівень володіння мовами, а автоматичний переклад та паралельні версії матеріалів допомагають у всебічному засвоєнні матеріалу; для окремих дисциплін корисним є створення контенту з подвійною лексикою та прикладами, що дозволяють застосовувати теорію на практиці.

Усе це може бути впроваджено з урахуванням специфіки навчальної дисципліни та мовного профілю здобувачів: наприклад, у технічних або медичних галузях акцент робиться на точності термінології та відповідності стандартам цитування, тоді як у гуманітарних дисциплінах – на розвиткові навичок критичного мислення, стилю письма та вміння вести міжмовні обговорення.

2.4. ВИКОРИСТАННЯ ПЕРЕКЛАДАЧІВ, ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ТА ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ

Для здобувачів-іноземців важливим є поєднання автоматизованих перекладачів, візуалізаційних методів та цифрових інструментів, які зменшують мовні бар'єри та підвищують ефективність навчання. Розглянемо практичні напрями застосування кожного з цих елементів, із прикладами реалізації в навчальному процесі.

Автоматизовані перекладачі та послуги машинного перекладу можуть бути корисними на початкових етапах навчання, коли здобувачам освіти потрібно швидко орієнтуватися в термінології та загальному змісті матеріалів. Наприклад, під час першого занурення у нову дисципліну викладач може надавати конспекти двома мовами або з паралельним перекладом: українською та англійською одночасно, що дозволяє паралельно розвивати лексичний запас та розуміти контекст.

Сучасні платформи часто інтегрують вбудовані перекладачі в інтерфейс навчального середовища, що дозволяє здобувачу освіти швидко перекладати терміни прямо під час читання матеріалу. Важливо встановити обмеження та чіткі рамки використання: переклади не повинні замінити власне навчання письму та мисленню; перекладачі мають бути підтримкою, а не основним джерелом знань. Застосовуються також спеціалізовані словники дисциплінарних термінів, які мають двомовні визначення та контекст використання. Також варто враховувати якість перекладу та можливу некоректність автоматичного перекладу, тому для складних наукових висловлювань рекомендують опору на викладача або резюмований переказ учасником.

Візуалізація допомагає зменшити когнітивне навантаження та зробити матеріал більш доступним, незалежно від мовного рівня. Практичні прийоми включають:

- використання інфографіки та міні-діаграм для пояснення процесів, концепцій та взаємозв'язків між явищами;
- застосування мап знань (mind maps) з вузлами на обох мовах для ідентифікації термінів та їхніх взаємин;
- відеоуроки з субтитрами та інтегрованими підсумками ключових понять;
- паралельні підписи до зображень та схем на різних мовах; графічні схеми порівняння теорій або методів з короткими поясненнями.

ПРИКЛАД

на занятті з психології спорту викладач може подати діаграму «Причина–ефект» із підписами українською та англійською, а також плавні анімаційні слайди, де кожна секція кроку пояснюється простим реченням та відповідним терміном на обох мовах.

Здобувач може швидко знести недоліки в розумінні термінології, виконати завдання на заповнення пропусків за підказкою з графіки та перевести

ключові фрази самостійно за потреби. Окремо варто запроваджувати глосарії з дисциплінарними термінами, які містять визначення на двох мовах, приклади використання та контекст використання в конкретній темі.

Третій напрямок – цифрові інструменти та платформи. Цифрові рішення можуть значно підвищити доступність навчання та підтримати мовну адаптацію.

СЕРЕД КОРИСНИХ ІНСТРУМЕНТІВ:

- платформи з адаптивним навчальним контентом, що дозволяють перемикати мову інтерфейсу або змінювати мову подачі матеріалу залежно від потреб здобувача освіти ;
- системи управління навчальним контентом з можливістю завантаження матеріалів у різних форматах (PDF, EPUB, аудіо-версії, відео з субтитрами);
- онлайн-словники за дисциплінами з інтегрованими прикладами використання термінів у контексті;
- модулі онлайн-курсу з автоматичною перевіркою граматики та стилю, що адаптовані під різні мовні рівні;
- мобільні застосунки для повторення термінології та формулювань, які пропонують мікро-уроки з довгими рівнями складності;
- платформи для спільної роботи та обміну знаннями, де учасники можуть вести дискусії двома мовами або з підтримкою перекладу.

ПРИКЛАД

під час розробки курсу з менеджменту спорту цифрова платформа надає інтерактивні тести англійською та українською, дозволяє перемикати мову подачі матеріалу, зберігає аналітику щодо того, яка частина матеріалу найчастіше потребує перекладу, та автоматично формує короткі резюме на обох мовах після кожної секції. Такі рішення сприяють не лише засвоєнню матеріалу, але й розвитку академічного письма та навичок публічного виступу у двох мовах

Особливий акцент варто зробити на балансі між автономністю та підтримкою. Інструменти повинні бути доступні, але водночас не замінювати очне спілкування з викладачем та можливість отримати персональне пояснення. Важливо розглядати питання конфіденційності даних та безпеки, особливо при використанні хмарних сервісів та навчальних платформ.

Роль перекладачів, візуалізації та цифрових інструментів полягає у створенні багатоканального, адаптивного та інклюзивного навчального середовища, яке дозволяє кожному здобувачу-іноземцю ефективно оволодівати матеріалом, розвивати мовні та академічні навички й успішно інтегруватися в навчальну спільноту.

РОЗДІЛ 3. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОБОТИ ІЗ ЗДОБУВАЧАМИ-ІНОЗЕМЦЯМИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

3.1. ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ-ІНОЗЕМЦІВ ДО НОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Адаптація здобувачів-іноземців є багатовимірним процесом, який включає не лише механічне засвоєння навчального матеріалу, але й внутрішню переорієнтацію, формування нових стратегій навчання, розвиток міжкультурної компетентності та побудову соціальних мереж у рамках університетської спільноти. У цьому зумовленому контексті важливо розглядати адаптацію як інтеграцію трьох взаємопов'язаних ділянок: мовного становлення та академічної комунікації, культурної адаптації та формування академічної ідентичності, а також психологічної резилієнтності та емоційної підтримки. При цьому джерелом цінної інформації слугують як власне емпіричні дані з досліджень інтеграційних процесів, так і практичні кейси з різних закладів вищої освіти світу.

ПРИКЛАД

спостереження з факультету міжнародних відносин одного із університетів у країні з багатою мовною палітрою свідчать, що мовна підтримка не обмежується лінгвістичною підготовкою, а тісно переплітається з формуванням академічної культури та стилю мислення, що в свою чергу посилює мотивацію здобувачів освіти долати труднощі та активізувати участь у навчальному процесі. У той же час аналіз досвіду онлайн-курсів з адаптивним навчанням показує, що можливість перемикати мовну подачу матеріалу та доступ до двомовних глосаріїв значно знижують відсоток пропусків занять через мовні бар'єри.

Перший блок особливостей адаптації повинен бути присвячений мовній компоненті. Мова виступає не лише інструментом комунікації, але й ключем до доступу до знань: правильна лексика, розуміння стилю й реєстру наукового письма, володіння академічними формами висловлювання – все це вирішує, чи здобувач зможе повноцінно брати участь у дискусіях, вільно читати навчальну літературу та готувати наукові роботи.

Практичні ситуації з реального навчального середовища часто демонструють, що питання мовної підготовки виходять за межі чисто лінгвістичної компетентності. Так, здобувач з Марокко, який при вступі до вишу Львова був здивований тим, що прогалини у використанні української і специфічних

жаргонізмів у наукових текстах призводять до плутанини у вимогах до цитування та оформлення посилань, відчував значний тиск при написанні курсових робіт, оскільки концепт термінології в навчальній дисципліні часто тримався на внутрішній мовній концептуальній схемі, відмінній від тієї, що використовується у його рідній мові.

У відповідь на такі виклики університети впроваджують комплекс мовної підтримки, що включає двомовні конспекти, паралельні переклади ключових розділів, словники дисциплінарної лексики та спеціалізовані глосарії термінів з прикладами вживання. Особливу роль тут відіграють програми академічного письма: курси, які зосереджені на структурі наукових текстів, логіці побудови аргументації, техніці цитування та уникненні плагіату. Вони супроводжуються менторською підтримкою від досвідчених викладачів та здобувачів освіти -практиків, що дозволяє новачкам швидше адаптуватися до вимог локального освітнього режиму.

Роль таких підходів добре ілюструють кейси, коли в рамках першого курсу або в рамках адаптаційних модулів здобувачі отримують зручні конспекти українською та англійською мовами з чіткими визначеннями термінів, що дозволяє більше часу приділяти не вивченню базових слів, а формуванню навичок аналізу та синтезу інформації. Крім того, важливим є створення умов для розвитку автоматичного переходу від рідної мови до мови навчання: це досягається через запровадження двомовних оглядів літератури та паралельних версій досліджень, що дозволяють швидко порівнювати підходи та методи в різних мовних та культурних контекстах. Такі підходи також допомагають подолати мовний бар'єр у спілкуванні з викладачами та колегами під час семінарських занять та лабораторних робіт, де участь потребує швидкої переформульованої репліки або чіткої артикуляції думки на мові навчання.

Важливим є й моніторинг мовної адаптації через регулярно збираний зворотний зв'язок від здобувачів іноземної мови та аналіз їхніх академічних результатів, що дозволяє коригувати мовні курси та ресурси, якщо з'являються ознаки застою або відсутності прогресу.

Другий блок охоплює культурну адаптацію та формування соціальної інтеграції. Культура навчання може значною мірою відрізнятись від тієї, що звичною є у країні походження здобувача, зокрема щодо очікувань від викладачів, стилю ведення занять, норм спілкування в аудиторії та певних форм взаємодії між однолітками.

ПРИКЛАД

КУЛЬТУРНОГО ШОКУ може бути таким: здобувач освіти з Марокко, який помітив, що гумористичні фрази українською мовою на заняттях іноді відрізняється від його очікувань щодо професійної серйозності та формулювань, що навіть призвело до неправильного тлумачення реплік викладачів як особистих зауважень, а не як частини академічної дискусії.

У відповідь університети розгортають інклюзивні програми, де на перших порах ведуться семінари з міжкультурної комунікації, а також організують клуби за інтересами та міжкультурні обміни, що дозволяють здобувачам з різних країн легко знайти спільні теми для спілкування та підтримки.

Роль психологічної підтримки в цій сфері не зменшується: центри студентської підтримки пропонують менторство, групові обговорення та культурні події, де здобувачі-іноземці можуть ділитися досвідом, переживаннями та стратегіями подолання кризових моментів. Важливий акцент робиться на формуванні парадигми взаємної поваги та розуміння, що різноманітність не є перешкодою, а джерелом збагачення навчального середовища. У рамках цієї роботи також підкреслюється, що система адаптаційних заходів повинна враховувати культурні відмінності в очікуваннях щодо оцінювання, зокрема в контекстах письмових завдань, усних виступів та форм контролю знань, де різні культури мають різні традиції в майстерності та стилі викладання.

Також відзначається важливість взаємодії зі студентськими об'єднаннями та громадами в університеті: вони можуть виступати як каталізatori соціальної інтеграції та підтримувати новачків у побудові соціальних зв'язків, що посилює відчуття включеності та зменшує відчуття ізольованості.

Третій блок зосереджується на психологічних механізмах адаптації та резилієнсу. Умови навчання іноді викликають тривогу, зокрема через невизначеність у майбутньому, страх перед провалом або ж відчуття ізоляції вдома. В одному з університетів було зафіксовано, що новоприбулі іноземці частіше за інших стикаються з депресивними станами під час адаптаційного періоду, що потребувало вчасної психологічної допомоги та створення кризових служб.

Важливу роль тут відіграють професіонали служби психологічної підтримки(служби), які не тільки надають консультування, але й проводять превентивні заходи: семінари з управління стресом, тренінги з розвитку резилієнсу, групи підтримки за мовними та культурними ознаками, а також програми менторства, де старші здобувачі допомагають молодшим розуміти академічні вимоги та справлятися з культурними викликами.

Важливим є також створення безпечних просторів, де здобувачі можуть обговорювати свої емоційні переживання, включаючи анонімні онлайн-форми та фізичні зустрічі за межами аудиторії. В цьому контексті увага до конфіденційності та етики залишається пріоритетом: надання допомоги має відповідати нормам захисту персональних даних, уникати упередженості та поважати культурні відмінності у вираженні емоцій та потреб.

Такі кризові ситуації, як пандемія або інші надзвичайні обставини, підкреслили потребу в оперативних та доступних ресурсах психологічної підтримки, що може включати онлайн-консультації, кризові лінії, інтегровані в навчальне середовище цифрові платформи та мобільні застосунки для підтримки психічного здоров'я.

Адаптація здобувачів-іноземців до нового освітнього середовища є комплексним процесом, який охоплює мовні, культурні та психологічні

виміри, тісно переплітаючись між собою. Ефективна підтримка передбачає структурований пакет заходів: мовна та академічна підготовка, культура взаємодії та міжкультурна компетентність, створення підтримуючих мереж, відповідальна та етична психологічна підтримка, а також гнучкість системи оцінювання та ресурсна доступність. Такий підхід забезпечує не лише покращення академічної успішності, але й формування відчуття приналежності до університетської спільноти, що, з урахуванням різноманітності здобувачів освіти з різних культур, є суттєвим фактором довгострокової академічної та соціальної успішності.

3.2. ПОДОЛАННЯ СТРЕСУ ТА ТРИВОЖНОСТІ В АДАПТАЦІЙНОМУ ПЕРІОДІ ЗДОБУВАЧІВ-ІНОЗЕМЦІВ: АКАДЕМІЧНА ТА МІЖКУЛЬТУРНА ДИНАМІКА

Нове навчальне середовище часто вимагає від здобувачів-іноземців активнішого самостійного навчання, обробки великих обсягів інформації та використання цифрових інструментів, які можуть бути незнайомими або відрізнятися за стилем подачі. Це може збільшувати навантаження, зменшувати мотивацію та знижувати ефективність навчальних стратегій. Додаткову складність створюють невідомі соціальні норми, пов'язані з манерами, очікуваннями щодо взаємодії в аудиторії, обговореннями в онлайн-форматах та відповідальністю за командні результати.

У результаті адаптація потребує системного підходу, що поєднує академічні, психологічні та міжкультурні компоненти. Академічна підтримка повинна включати чіткі алгоритми навчання, адаптований матеріал, менторство та консультаційні зони з фокусом на розвиток мовних компетенцій, риторики наукових текстів та дослідницьких навичок.

Психологічна підтримка має бути доступною та варіативною: форми стрес-менеджменту, емоційна підтримка, кризове консультування та розвиток резиліентності, з урахуванням культурного контексту кожного здобувача.

Академічна адаптація виявляється через здатність конвертувати навчальний зміст у понятійні та мовні форми, що відповідають очікуванням навчального закладу; мовна вимога часто виступає ключовим фактором стресу, оскільки незбалансований темп лекцій, складність термінології та вимога формалізованих форм висловлювання у письмовій та усній формах впливають на участь у дискусіях, на читання навчальної літератури та на написання наукових робіт.

Показовим прикладом є здобувач із Індії, який вступив до технічного університету у Львові та відчував значний тиск через відсутність достатнього рівня академічної української мови та стилю технічного письма; це призводило до уповільнення написання курсових робіт та зменшення участі у семінарських дискусіях через страх помилки. У відповідь на такі виклики університети впроваджують мовну підтримку у вигляді двомовних конспектів курсу, глосарії термінів з чіткими визначеннями українською та

англійською, паралельний переклад критичних фрагментів джерел, а також менторські зустрічі з викладачем, щоб роз'яснити вимоги до цитування та формату тестових завдань. Реалізація таких заходів дозволяє збільшити участь здобувачів освіти у дискусіях та скоротити час, необхідний на підготовку курсових робіт; відповідні дані демонструють підвищення участі на десятки відсотків та зменшення часу підготовки.

У другому вимірі акцент робиться на міжкультурній адаптації, соціальній інтеграції та емоційній безпеці. Міжкультурна адаптація передбачає уміння вступати у міжмовні та міжкультурні взаємодії, розуміти різні навчальні стилі та очікування, знижувати культурні непорозуміння; приклади з практики включають кейси здобувачів освіти з різних країн, які відчують ізолюваність через відмінності в комунікаційних стилях, наприклад пряломолінійність західних контекстів сприймається як різкість у східних культурах, або гумор може тлумачитись інакше в професійній сфері; такі відмінності часто ведуть до тривоги та зменшення участі у групових проєктах. Університети відповідають запитом створення міжкультурних тренінгів для здобувачів та викладачів, формують клуби за інтересами та впроваджують партнерські програми менторства між здобувачами різних культур; з результатів спостерігається поліпшення взаємодій у групах, зменшення конфліктів та зростання задоволеності навчальним процесом.

Практична лінія включає також використання багатомовних ресурсів та перекладу під час консультацій, що дозволяє новачкам відчувати себе більш впевнено в спілкуванні та сприйнятті навчального матеріалу. Роль психологічної підтримки також зростає: центри студентської підтримки пропонують менторство, групові обговорення та культурні події, які дозволяють здобувачам ділитися досвідом та стратегіями подолання кризових моментів, формуючи парадигму взаємної поваги та розуміння того, що різноманітність збагачує навчальне середовище.

Третій вимір зосереджується на емоційній резилієнтності та психологічній підтримці як системних механізмах адаптації. Емоційна резилієнтність означає здатність адаптуватися до стресових ситуацій, відновлюватися після криз та підтримувати психічне здоров'я в умовах високого навчального навантаження; здобувачі-іноземці часто зазнають тривожності, невизначеності та страху провалу, тому вкрай важливим є впровадження системних механізмів психологічної підтримки, таких як кризові пункти підтримки, онлайн-консультації, групи підтримки за мовними та культурними ознаками та регулярні тренінги з управління стресом та майндфулнесу. Ефективність цих заходів може проявлятися у зниженні групових рівнів тривожності та збільшенні готовності звертатися за допомогою, що позитивно корелює з активністю в навчальному процесі.

Практичні кроки включають регулярні опитування про емоційний стан, курси з управління стресом, мобільні застосунки для моніторингу настрою та технік релаксації, доступ до онлайн-консультацій та кризових ліній з урахуванням мовного та культурного контекстів, а також створення безпечних просторів для обговорення емоційних труднощів без стигматизації.

У міжсекторальній перспективі важливі інституційні рекомендації: розробити цілісний пакет заходів, який поєднує мовну підтримку, академічну підготовку, міжкультурну інтеграцію та психологічну підтримку, забезпечити доступність ресурсів (багатомовні матеріали, перекладачі під час консультацій, онлайн-інструменти з адаптивною подачею матеріалу), запровадити раннє попередження та моніторинг після ключових етапів навчання, а також встановити систему оцінки ефективності з використанням даних, зворотного зв'язку та адаптації програм.

Високий рівень імплементації таких практик підтверджується прикладами практик: університет А запровадив щомісячні онлайн опитування стану благополуччя та "тихі кімнати" перед заліками, що зменшило кількість відсутніх через тривогу; факультет В запровадив двомовні гайди з управління навчальним навантаженням та серії майстер-класів з релаксації, що підвищили участь іноземних здобувачів у дискусіях; студентські об'єднання створюють клуби взаємодопомоги за мовною ознакою, що сприяє формуванню соціальних мереж та зменшує ізольованість.

Подолання стресу та тривожності в адаптаційному періоді здобувачів-іноземців має бути системним процесом, що інтегрує навчальну підготовку, міжкультурну адаптацію та психологічну підтримку через раннє виявлення джерел стресу, впровадження адаптивних навчальних практик, створення інклюзивного середовища, доступу до професійної допомоги та постійного моніторингу ефективності заходів. Такі зусилля не лише зменшують тривогу, але й формують довіру до навчального середовища, підвищують академічну успішність та розширюють міжкультурну компетентність університетської спільноти.

3.3. ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ: РОЛЬ ВИКЛАДАЧА

У вищій освіті роль викладача виходить за рамки передачі знань і включає психологічну підтримку, емоційне благополуччя та формування навчальної атмосфери, яка сприяє розкриттю потенціалу кожного здобувача. Викладач стає орієнтиром у процесі адаптації здобувачів до академічного середовища: вчасно помічає ознаки стресу, тривоги або перевтоми, надає підтримку та допомагає зорієнтуватися у доступних навчальних ресурсах, консультаціях та освітніх стратегіях. Він створює безпечний простір для обговорення труднощів, стимулює відкриту комунікацію та довіру, що дозволяє здобувачам освіти висловлювати сумніви, ділитися досвідом і шукати допомогу без страху осуду. Такий підхід передбачає уважне ставлення до різноманітності академічних потреб, культурних контекстів та особистих обставин здобувачів, що підвищує їхню мотивацію, саморегуляцію та навчальну рефлексію.

Водночас викладач формує навчальне середовище, орієнтоване на активну участь, розвиток критичного мислення, співпрацю та відповідальність

за власний прогрес, що стимулює взаємодію в колективі, підтримку взаємодопомоги та здатність швидко адаптуватися до змін.

Перехід до більш холістичної моделі навчання означає, що роль викладача розкривається у поєднанні педагогічних компетенцій з психологічною чутливістю та міжкультурною компетентністю, забезпечуючи кожному здобувачеві умови для успішної інтеграції в навчальне середовище, формування професійних навичок і особистісного зростання.

Відповідь на питання щодо психологічної підтримки здобувачів освіти з акцентом на роль викладача має охоплювати як теоретичні основи, так і практичні механізми взаємодії, перешкоди та етичні аспекти. Ключова думка полягає в тому, що викладач не лише фасилітатор навчального процесу, а й першочерговий контактний пункт у системі підтримки, чия чутливість, компетентність та відповідальність можуть значно вплинути на адаптацію та успішність здобувачів.

Перш за все варто зауважити, що психологічна підтримка здобувачів не означає заміну професійної психологічної допомоги; йдеться про створення умов, в яких викладачі виявляють чутливість до ментального стану здобувачів, помічають сигнали стресу та тривоги, коректно реагують і направляють за потреби до кваліфікованих фахівців.

Важливо, що такі сигнали можуть бути не завжди очевидними: мовні й культурні бар'єри, невпевненість у власних силах, страх перед провалом, конфлікти у міжособистісному плані або навантаження, що перевищує оптимальні межі, можуть проявлятися через зниження активності на заняттях, підвищену дезорієнтованість під час вправ, часті запитання з боку здобувачів освіти або раптові зміни в поведінці. Роль викладача у цій системі повинна бути чітко структурована: бути етичним та професійним партнером здобувача, надійним джерелом підтримки та координаційним вузлом між академічною системою та службами підтримки.

Перший аспект ролі викладача полягає у створенні безпечного навчального середовища, яке зменшує тривожність та підвищує психологічну безпеку. Це означає запровадження ясних очікувань, зручної структури занять, прозорої системи оцінювання та часових рамок. Коли здобувача чує від викладача чіткі критерії оцінювання, має доступ до зворотного зв'язку, бачить логіку переходів між темами, він відчуває контроль над навчальним процесом, зменшується невпевненість та тривога.

Важливим є використання інклюзивних практик: залучення здобувачів до обговорення правил участі у дискусіях, запобігання ярликам та упередженим висловлюванням, підтримка культури поваги до різних поглядів та культурних контекстів. В одному з університетів для іноземних здобувачів запроваджено «безпечні зони» у форматі невеликих груп, де здобувачі освіти можуть обговорювати труднощі, пов'язані з навчанням та адаптацією, а викладачі підтримують такі зустрічі, підкреслюючи важливість зворотного зв'язку без стигми. Це дозволяє зменшити страх перед висловленням думки під час семінарів і підвищити участь у навчальній дискусії.

Другий напрям стосується прямої взаємодії зі здобувачами як першої ланки підтримки. Важливу роль відіграє навичка активного слухання та вміння помічати сигнали, що потребують підтримки: зміни в поведінці, падіння концентрації, раптові емоційні реакції або зниження мотивації.

Викладач повинен уміло поєднувати емпатію з професійною оцінкою ситуації: висловити велику повагу до переживань здобувача, поєднати висновки з конкретними навчальними кроками та запропонувати конкретні ресурси, наприклад, консультацію з психологом факультету або участь у програмі менторства. Приклад із практики: груповий підхід із залученням психолога на семінар з адаптивного навчання, де здобувач міг обговорити свої переживання щодо мовного бар'єру та отримати практичні поради щодо планування навчального тижня, що знизило рівень тривожності в групі та підвищило ефективність навчальної роботи.

Також корисним є навчання викладачів базовим психологічним принципам: вміння розпізнавати ознаки тривожності, техніки запобігання перенавантаженню та напрямки для корекції навчального плану. Такі знання можна формувати через короткі навчальні сесії або інтегровані курси з педагогічної психології, де акцент робиться на практичних кейсах, а не лише на теоретичних положеннях.

Третій аспект пов'язаний із координацією з системою підтримки закладу. Роль викладача не обмежується рамками аудиторії; він є важливим ланкою між кафедрою, службою студентської підтримки та прийнятими практиками з охорони психічного здоров'я. Важливою є попередня домовленість із відповідальними структурними підрозділами: як саме здобувач може звернутися за консультацією, чи існують анонімні форми звернення, які мовні та культурні аспекти враховуються у кризових ситуаціях.

В одному з прикладів навчальний заклад розробив спільні протоколи дій для викладачів і консультантів: коли здобувач освіти висловлює занепокоєння щодо навчального навантаження чи емоційного стану, викладач несе відповідальність за ініціювання зв'язку з офісом психологічної служби та надання короткострокової підтримки; консультант у свою чергу забезпечує подальшу індивідуальну допомогу та, за потреби, направляє до більш спеціалізованої допомоги. Такі координаційні механізми дозволяють швидко реагувати на кризові ситуації, уникати пропусків у підтримці та зменшувати ризики стигматизації.

Відповідь на питання про роль викладача ще включає забезпечення дотримання етичних стандартів: повага до конфіденційності особистих даних, делікатне оброблення інформації про психічне здоров'я, дотримання принципів добровільності та інформованої згоди на обмін даними між структурними підрозділами. Важливо зберігати чутливість до культурних відмінностей у вираженні емоцій та потреб: що для одних може бути нормальним проявом тривоги, для інших – стигмою чи ризиком дискримінації.

Відповідальним кроком є також пояснення здобувачам того, які обмеження має викладач: він не може бути заміною психотерапевта, але може

наочно продемонструвати стратегії управління стресом та організовувати систематичну підтримку через відповідні служби.

Практичний приклад може бути такий: на початку курсу викладач інформує здобувачів про доступні ресурси психологічної підтримки, процес звернення, мовні можливості перекладу та конфіденційність звернень, що знижує невпевненість і зменшує стигматизацію, а також підвищує готовність до використання підтримки.

Четвертий аспект охоплює професійний розвиток викладача як ключовий фактор забезпечення якості психологічної підтримки. Важливим є систематичний розвиток компетентностей педагогічної психології серед викладачів: знання з міжкультурної комунікації, розуміння ментальних потреб здобувачів, навички управління навчальним навантаженням та стратегії формування навчального середовища, яке підтримує емоційну стабілізацію.

Розвиток таких компетентностей може бути забезпечений через навчальні модулі, практичні кейс-стаді, інтегровані в кадрові програми підвищення кваліфікації, а також через обмін досвідом між кафедрами та участь у професійних спільнотах. Також варто запровадити системи зворотного зв'язку: анонімні опитування здобувачів освіти про взаємодію з викладачем, аналіз випадків успішних та неуспішних практик та корекція відповідних підходів. Високий рівень компетентності викладача значно підвищує ймовірність того, що здобувач освіти відчує підтримку та буде більш схильним звертатися за допомогою у випадку потреби.

Таким чином, роль викладача в психологічній підтримці здобувачів є багатогранною та критично важливою для ефективної адаптації та успішності. Вони виступають не лише як навчальні ланки, але й як провідники до ресурсів підтримки, як координатори взаємодії між академічним середовищем та службами психічного здоров'я та як етичні модератори між культурними контекстами та потребами здобувачів. Оптимальний результат забезпечується через системний підхід до професійного розвитку викладачів, чітко прописані протоколи дій, які враховують мовні та культурні особливості здобувачів освіти, та культуру відкритої комунікації, де здобувач може відкрито говорити про свої труднощі, не переживаючи про стигматизацію.

3.4. СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ ДРУЖНЬОГО ОСВІТНЬОГО КЛІМАТУ В МІЖКУЛЬТУРНОМУ СТУДЕНТСЬКОМУ КОЛЕКТИВІ

У сучасних умовах вищої освіти міжкультурні студентські колективи є нормою, а дружній освітній клімат має ключове значення для успішної адаптації, активної навчальної участі та довгострокової соціалізації здобувачів з різних культур. Формування такого клімату потребує системного, цілісного підходу, який поєднує політики на рівні закладу, педагогіку викладачів, студентські ініціативи та інфраструктурні рішення. Нижче подано розгорну відповідь на три інтегровані блоки: теоретичні засада дружнього освітнього

клімату, практичні механізми формування такого клімату у навчальному середовищі та інституційні умови його підтримки.

Перш за все варто зауважити, що дружній освітній клімат – це не лише відсутність конфліктів або мінімальне соціальне напруження, а активна, інклюзивна та взаємно поважна атмосфера, де кожен здобувач відчуває належність, безпеку висловлювати свої думки та брати участь у навчальному процесі незалежно від культурного чи мовного бекґраунду. Таку атмосферу визначає не лише формальний домінант навчального плану, а й щоденні взаємодії: якістю зворотного зв'язку, рівнем довіри між здобувачами та викладачами, доступністю ресурсів підтримки та відкритістю до різних стилів навчання. Важливим є розгляд дружнього клімату як багатовимірного конструкту: академічна безпека, соціальна прийнятність, етична культура поваги та психологічна підтримка – усе ці компоненти взаємопов'язані та зміцнюють один одного.

Перший блок – теоретичні рамки та цінні сигнали для діагностики дружнього клімату. У психології навчання та міжкультурної комунікації дружній клімат розглядають як сукупність чинників, що сприяють або заважають ефективному навчання: відчуття приналежності (belongingness), соціальна безпека (psychological safety), рівний доступ до ресурсів, відсутність стигми щодо мовних чи культурних особливостей.

Емпірично доведено, що підвищення відчуття належності пов'язане з більш високою мотивацією, активністю на парах та кращими академічними результатами. У рамках діагностики дружнього клімату корисно застосовувати тривимірний підхід: опитувальники на рівні кафедр, якісні фокусгрупи серед здобувачів освіти різних культур та регулярний моніторинг участі в навчальних активностях.

ПРИКЛАДИ
ПОКАЗНИКІВ:

зменшення рівня ізоляції серед іноземних здобувачів освіти, зростання участі у командних проєктах на 15–25 % за семестр, зниження кількості конфліктних інцидентів у групових роботах.

Важливим є також те, що різноманітність має розглядатися як ресурс: інтеграція міжкультурних компетентностей у навчальне середовище, підтримка різноманітних форматів оцінювання та подолання упереджених практик.

Другий блок фокусується на практичних механізмах формування дружнього клімату в повсякденній навчальній діяльності. Перш за все, це культивування культури відкритої комунікації, де кожен здобувач має право висловлювати думку та бути вислуханим без страху перед осудом.

Важливими інструментами є модерація дискусій у форматі «безпечної» конфронтації, де правила поведінки та норми взаємоповаги визначені на початку курсу.

Викладачі можуть виступати як модератори, які підтримують різні точки зору та дозволяють м'яко корегувати динаміку групи, запобігаючи

домінуванню одних учасників або мовних меншин. Викладачі також можуть забезпечити адаптивні методики подачі матеріалу: використання візуалізації, структурованих конспектів, двомовних матеріалів та мультимодальних форматів подачі, що зменшує мовні бар'єри та підвищує залученість.

ПРИКЛАДИ З ПРАКТИКИ:

на курсі міжкультурної комунікації запроваджено обов'язкові «модераційні сесії», де кожен здобувач освіти повинен підготувати короткий виступ з поясненням свого культурного контексту, після чого інші учасники практикують активне слухання та запитання з повагою. Такі вправи не лише сприяють розумінню міжкультурних відмінностей, але й зміцнюють взаємну повагу між здобувачами. Інструменти для реалізації включають: багатомовні ресурси та переклади ключових понять, глосарії з прикладами використання, підтримку мовної адаптації через паралельні тексти та курси академічного письма. Також важливі інфраструктурні рішення: кімнати для тиші та рефлексії, простори для неформального спілкування після занять, а також онлайн-платформи для обміну досвідом здобувачами.

Третій блок присвячено етичним вимогам та управлінню конфліктами. Стратегія формування дружнього клімату повинна відповідати принципам етики, конфіденційності та недискримінації. Необхідно чітко визначити, які дії здійснюють викладачі та які ресурси залучаються у випадку міжкультурних конфліктів або випадків дискримінації.

Важливим є попереднє інформування здобувачів освіти про протоколи звернення до служб підтримки та механізми захисту від стигми. Реальний кейс: університет запровадив «партнерський протокол» між викладачами та службою студентської підтримки, який регламентує, як реагувати на випадки мовних знущань або культурних непорозуміннь у групових проектах, які кроки робити, як зберігати конфіденційність та як інформувати здобувачів освіти про доступні ресурси. Роль викладача тут полягає у попередженні проблем через чітке освітлення очікувань та правил, а також у своєчасній координації з відповідними службами у разі потреби.

Четвертий блок – розвиток культури колективної відповідальності за клімат колективу. Дружній освітній клімат формується не лише завдяки одним людям, але й через спільні зусилля кафебри, адміністративних підрозділів і студентських організацій. Важливо розвивати механізми зворотного зв'язку: регулярні опитування з відкритими коментарями, а також майданчики для колективного обговорення проблем та побажань. Такі практики дозволяють швидко виявляти занижені рівні довіри або непередбачувані

бар'єри і оперативно коректувати політики та практики. Прикладами є щомісячні зустрічі між студентським деканатом та представниками різних культурних спільнот, студентські ради з проведенням днів культури та міжкультурних заходів, які дозволяють відчути себе частиною спільноти.

П'ятий блок – вимірювання ефективності та відображення результатів. Формування дружнього клімату потребує систематичного моніторингу та оцінювання впливу заходів. Метрики можуть включати рівень задоволеності навчальним середовищем, зменшення тривожності та стресу серед різних груп здобувачів, зростання участі у командних роботах, зниження кількості конфліктів та звернень до служб підтримки. Для цього потрібні якісні та кількісні інструменти: опитувальники благополуччя, фокус-групи, аналіз даних з систем оцінювання, а також кейс-стаді. Результати слугують основою для інституційних корекцій: зміни в політиках, адаптація навчальних планів, вдосконалення сервісів та ресурсів.

Шостий блок – драматичні кейси та можливі ризики. Враховувати можливість виникнення кризових ситуацій, таких як мовні навантаження під час екзаменів, культурні конфлікти або психологічні кризи, та мати готові сценарії реагування. Важливо попередити стигматизацію звернення за підтримкою та забезпечити анонімність і конфіденційність. Водночас варто уникати рішень надмірно загального характеру: потрібна конкретика у протоколах дій та відповідальностях кожного учасника процесу.

Формування дружнього освітнього клімату в міжкультурному студентському колективі потребує збалансованого синтезу педагогічних практик, політик закладу та культури відкритої взаємодії. Оптимальний результат досягається через чотири базових лінії: чіткі очікування та прозорі правила участі; інклюзивні методи подачі матеріалу та підтримки; етична координація між викладачами та службами підтримки; та системний моніторинг з постійною адаптацією політик і практик.

РОЗДІЛ 4. КУЛЬТУРНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЯК ДЕТЕРМІНАНТИ АКАДЕМІЧНОЇ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ-ІНОЗЕМЦІВ У ВИЩІЙ ОСВІТІ

4.1. ПРИНЦИПИ КУЛЬТУРНОЇ ЧУТЛИВОСТІ У ВИКЛАДАННІ: КОМПЕТЕНТНОСТІ Й ПРАКТИКИ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З МІЖНАРОДНИМИ ТА ЛОКАЛЬНИМИ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ

В освітньому контексті культурна чутливість стає не лише додатковим елементом педагогіки, а базовою вимогою до якості навчання в умовах глобалізованого студентського середовища. Міжнародні та вітчизняні здобувачі приходять у класи з різними освітніми традиціями, мовними репертуарами, культурними нормами, очікуваннями щодо ролей викладача та форм взаємодії в навчальному процесі.

Відповідно принципи культурної чутливості мають бути інтегровані у всі аспекти викладання: від розробки навчальних програм і форм оцінювання до вибору методів модерації дискусій, зворотного зв'язку та підтримки здобувачів освіти. Такі принципи зумовлюють не лише зниження ризиків упередженості та дискримінації, а й створення стимулюючого середовища, що сприяє активній участі, критичному мисленню та міжкультурній співпраці.

Розуміння власної культурної ідентичності є ключем до ефективної взаємодії з іншими. Викладачу важливо усвідомити власні цінності, стереотипи та потенційні упередження, які можуть несвідомо впливати на вибір прикладів, оцінювання або стиль керування дискусією. Самокритична рефлексія дозволяє виявляти слабкі місця у комунікації з групами з різним культурним фоном та адаптовувати свої практики відповідно до контексту. Це включає вміння розпізнавати, коли мовна або культурна різниця переростає в перешкоду до розуміння, та застосовувати відповідні стратегії підтримки, такі як використання багатомовних ресурсів, чітке пояснення термінів та концептів, а також адаптацію швидкості подачі матеріалу й форм участі у роботі груп. Важливим є й те, що саморефлексія знімає ризик стереотипного підходу до здобувачів освіти з певних культур: замість загальних узагальнень викладач прагне до індивідуального підходу, що ґрунтується на запитах та можливостях конкретних здобувачів.

Різноманітність не розглядається як проблема, а як ресурс для збагачення навчального процесу через різні перспективи, підходи до вирішення завдань та способи аргументації. Це вимагає від викладача створення правил взаємодії, які забезпечують безпечний простір для висловлювання думок, але не допускають дискримінації, образ та стигматизації. Практичні

кроки включають модерацію дискусій з чіткою інструкцією щодо етичних норм, використання формату «круглого столу» або структурування групових завдань так, щоб кожен голос мав шанс бути почутим; застосування принципів раціонального обґрунтування та фактчекінгу для розвінчання упереджень; використання прикладів з різних культур і регіонів, які демонструють різноманітність традицій, методів навчання та мовних практик.

Розвиток міжкультурної компетентності як сукупності знань, умінь та установок, які дозволяють ефективно взаємодіяти з здобувачами освіти з різних культурних контекстів. Існують кілька ключових компонентів: емпатія та активне слухання, тобто здатність ставити себе на місце іншого та уважно сприймати його повідомлення, потреби та обмеження; міжкультурна комунікація – вміння передавати й інтерпретувати інформацію так, щоб вона була зрозуміла та поважна з різних культурних перспектив; адаптивна педагогіка – уміння налаштовувати навчальні матеріали, приклади та завдання відповідно до мовного рівня, культурного досвіду та навчальних традицій студентських груп; та етичні стандарти взаємодії, які передбачають конфіденційність, повагу до приватного простору та прав на свободу совісті.

Для розвитку цих компетентностей важливі систематичні тренінги та рефлексивні практики для викладачів, включаючи модульні навчальні курси, стажування в міжкультурних командах та обмін досвідом з колегами. Необхідно представити практичні методики викладання для змішаних груп здобувачів освіти, які включають як міжнародних, так і локальних учасників, які повинні орієнтуватися на створення інклюзивного та адаптивного навчального середовища, де різноманітність мовних та культурних контекстів сприймається як ресурс, а не бар'єр.

Перш за все доцільно запроваджувати мультимодальні підходи, що дозволяють учасникам навчального процесу отримувати інформацію через різні канали сприйняття та функціональні формати, відповідно до своїх сильних сторін та рівня володіння мовами. Так, використання текстових матеріалів слугує основою для глибокого осмислення теми та побудови теоретичної бази. Разом із тим аудіо- та відео контент з субтитрами значно підвищує доступність матеріалу для здобувачів освіти із різним мовним багажем: субтитри підтримують розуміння спеціалізованої лексики та специфічних виразів, одночасно дозволяють учасникам краще уловлювати вимову, інтонацію та невербальні сигнали спікера, що зумовлює більш якісне сприйняття матеріалу у порівнянні з чисто текстовими джерелами.

Адаптація мультимедійного контенту до різних мовних знань може включати двомовні або багатомовні версії, а також можливість перемикання між мовами озвучення та субтитрів, що забезпечує індивідуалізований темп роботи та підтримує розвиток двомовних або багатомовних компетенцій здобувачів.

Важливою складовою є створення глосаріїв та пояснювальних приміток до ключових понять: вони допомагають зменшити семантичні опори, забезпечують узгодженість визначень в рамках дисципліни та служать сигнальними точками для подальшого самостійного опанування термінології. Паралельні тексти та переклади основних термінів також виступають корисним інструментом,

оскільки дозволяють оперативно зіставляти терміни в різних мовних варіантах, підтримують розвиток читацьких навичок та знижують когнітивне навантаження під час освоєння матеріалу. З цієї основи варто формувати зміст таким чином, щоб кожна тематика подавалася в кількох модальних вимірах: через науково-теоретичні тексти, через аудіо-відеоматеріали з вбудованими поясненнями термінів, через інтерактивні вправи на визначення значень термінів у контексті, а також через паралельні тексти й глосарії. Крім того, доцільно розробляти додаткові завдання, які стимулюють перенесення знань між мовними контекстами та культурами, наприклад порівняльний аналіз понять у різних мовних системах або створення міні-оповідань, де учасники можуть застосовувати нову лексику відповідно до контексту.

Важливим є синхронне використання технологій управління класом: платформи з інтерактивними підручниками, системи моніторингу прогресу та зворотного зв'язку дозволяють відстежувати, які матеріали доступні кожному учасникові, які мовні версії використані, та як швидко опрацьовується матеріал різними групами здобувачів.

Водночас варто враховувати потенційні лінгвістичні та культурні бар'єри, застосовувати принцип PBL, пропонувати різні формати подачі інформації, наприклад компактні конспекти та розширені кодексні примітки, забезпечувати можливість для учасників обирати між асинхронним та синхронним режимами навчання, а також передбачати підтримку колабораційних завдань у мікрогрупах, де здобувачі з різних культурних контекстів працюють над спільними завданнями, обмінюючись знаннями та навичками.

Поєднання цих елементів дозволяє не лише зменшити мовні та культурні бар'єри, але й активізувати міжкультурну взаємодію, стимулювати критичне мислення, підвищувати мотивацію та покращувати якість навчання в змішаних групах, де кожен учасник має унікальний досвід та перспективи.

По-друге, гнучкість у формі та вимогах оцінювання є одним із ключових елементів забезпечення справедливості та ефективності навчання в змішаних групах здобувачів освіти, оскільки дозволяє враховувати різноманітні мовні та культурні контексти, а також різні стилі навчання, здібності та попередній досвід учасників освітнього процесу. Розгорнутий підхід до цієї теми передбачає не лише запропонувати декілька форматів контрольних робіт, але й впровадити структурні механізми, які забезпечують прозорість, адаптивність та збалансованість оцінювання на всіх етапах курсу. Запровадження множинності форматів контролю дозволяє здобувачам обирати засоби вираження та демонстрації знань, які найкраще відповідають їхнім сильним сторонам та мовним можливостям.

До таких форматів належать усні презентації як індивідуальні, так і групові, де учасники можуть продемонструвати не лише знання теоретичного матеріалу, а й здатність до ясної комунікації, володіння термінологією та аргументованої відповіді на запитання аудиторії; письмові звіти різних форматів: розгорнуті аналітичні роботи, есе, дослідницькі звіти з опорою на джерела, а також двомовні версії або стислі резюме на іншій мові; міні-проекти та практичні завдання з елементами застосування знань у реальних

або постановочних контекстах; завдання з наративною частиною, де здобувач може поєднувати описові та аналітичні елементи через історію кейсу, що допомагає продемонструвати розуміння контексту, причинно-наслідкові зв'язки та наслідки рішень; а також комбіновані або інноваційні формати, такі як портфоліо з вибіркоким набором матеріалів за семестр, цифрові презентації з мультимедійними додатками, або інтерактивні завдання з використанням сучасних освітніх технологій.

Важливим є передбачення прозорості та зрозумілості критеріїв оцінювання: завдання повинні бути розміщені заздалегідь на навчальній платформі та доступні для здобувачів до початку роботи над завданням; в кожному форматі оцінювання має бути окремий набір критеріїв, які враховують мовні нюанси, культурний контекст та відповідність заданим форматам. До того ж варто надавати приклади зразкових робіт, які демонструють очікуваний рівень якості, аби здобувачі могли більш точно планувати свою роботу та уникати двозначностей.

Також необхідно забезпечити доступ до критеріїв оцінювання у режимі «заздалегідь» не лише як текстового опису, але й у супроводі пояснювальних відео, коротких інструкцій або інтерактивних демо, які крок за кроком розглядають, як досягати кожного рівня оцінювання. Такі матеріали можуть включати мовні адаптації: англійську та українську версії, з виносками основних термінів та глосаріями, які зменшують мовні бар'єри; також може бути запропоновано мультимодальні підходи до ознайомлення з вимогами: короткі аудіо-роз'яснення від викладача, інтерактивні вправи на відповідність вимогам та приклади помилок з демонстрацією шляхів їх виправлення.

Варто передбачати альтернативні форми оцінювання для здобувачів, які мають особливі потреби або стикаються з тимчасовими мовними труднощами: це можуть бути коротші або адаптовані завдання, заміна форм (наприклад, замість письмової роботи – усна презентація з письмовим резюме), можливість використання інших мов у частині роботи з попереднім погодженням, або використання цифрових інструментів для перекладу та автоматичного створення конспектів; також варто дати можливість здобувачам освіти об'єднувати різні формати оцінювання для одного курсу, щоб краще відобразити їхній навчальний прогрес та стиль навчання.

Необхідним буде впровадження процесу проміжного та кінцевого перегляду робіт з регулярним зворотним зв'язком, що дозволяє здобувачам коректувати напрями до досягнення стандартів курсу: передбачати контрольні точки під час виконання, які дозволяють отримати оперативні зауваження та пропозиції щодо поліпшення; впровадити механізми самоконтролю та взаємного оцінювання з використанням стандартних критеріїв; забезпечити гнучкість у строках подачі робіт у випадку потреби, але з відповідним корегуючим механізмом, щоб не знижувати академічну якість.

Досить важливим є навчати здобувачів розуміти критерії оцінювання та використовувати їх для структуризації власної роботи, ведення планів та управління часом; наочно показати, як розбивати завдання на етапи, як збирати джерела, як оформляти посилання та як розвивати навички самоконтролю;

також слід пропагувати культуру відкритого обговорення очікувань та зворотного зв'язку між учасниками курсу, щоб здобувачі більш впевнено діяли у відкритому середовищі й були готові до конструктивної критики.

Але, не слід забувати про культурну чутливість та мовну доступність: критерії повинні бути сформульовані нейтрально з урахуванням багатокультурної аудиторії, передбачати мовні адаптації та можливість використання локалізації термінів, а також забезпечити підтримку перекладачів або двомовних помічників під час консультацій, офісних годин або під час роботи над завданнями; зручність використання інтерфейсів та матеріалів має забезпечувати легку доступність для здобувачів з різними освітніми та мовними можливостями; слід також враховувати специфіку деяких дисциплін, де потрібна більш точна технічна або термінологічна лексика.

Також важливим є моніторинг та оцінювання ефективності цих практик через змішані методи дослідження: кількісні показники участі та успішності, якісні дані з інтерв'ю та фокус-груп, а також кейс-розслідування або нариси з реальними прикладами; систематичне використання змішаних методів дозволяє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між формами оцінювання, мовною підтримкою та академічними результатами, а також виявляти довгострокові впливи на мотивацію, залученість та міжкультурну компетентність здобувачів, що підкреслює необхідність інтегративного підходу до оцінювання, де числові показники слугують як орієнтири для визначення загального напрямку розвитку, а якісні інтерпретації доповнюють їх глибиною розуміння контексту та механізмів впливу; в результаті така багатогранна оцінка дозволяє виявляти не лише рівень досягнення навчальних цілей, але й динаміку мотивування, зміни у ставленні до навчання, ефективність мовної підтримки та ступінь інтеграції здобувачів освіти у навчальне середовище, що, у свою чергу, формує рекомендації щодо удосконалення програм, ресурсів та методик викладання.

Багатьма науковцями акцентується роль відкритого обговорення очікувань та зворотного зв'язку між учасниками курсу: в навчальному середовищі має бути культури чесності, поваги та взаємної підтримки, де кожен може вільно висловлювати свої потреби та пропозиції щодо поліпшення якості навчання. Це означає створення системи, в якій зворотній зв'язок розглядають не як загрозу, а як інструмент розвитку для всіх. Таке середовище передбачає чіткі правила взаємодії, що охоплюють повагу до різноманітних поглядів, зважене конструювання критики та спокійне прийняття різних точок зору.

Важливим компонентом є наявність анонімних каналів зворотного зв'язку, які дозволяють учасникам висловити занепокоєння або пропозиції без ризику репресій або дискримінації. Але анонімність не слугує єдиним механізмом: також потрібні регулярні опитування, якісні обговорення та постфіксація для збирання даних про якість навчання. Постфіксація, тобто систематичне відслідковування змісту та ефективності вжитих заходів, дозволяє з'ясувати, які конкретні навчальні практики працюють, які аспекти потребують корекції, а які – потребують розширення. Комбінація кількісних даних з опитувань і якісних даних з обговорень та інтерв'ю забезпечує глибшу картину освітнього

процесу та дозволяє формувати обґрунтовані рекомендації для підвищення якості навчання, зменшення тривожності та підвищення залученості здобувачів освіти.

Доречно пропонується забезпечити кооперативні форми навчання, які дозволяють здобувачам з різних культурних середовищ працювати разом над спільними завданнями з урахуванням мовних та культурних бар'єрів та зручних способів взаємодії для всіх учасників.

Основу складають мікрогрупи для завдань: вони дозволяють учасникам швидше інтегруватися в колектив, розділити навантаження та уникати переобтяження одних членів групи. У рамках таких груп може застосовуватися ротація ролей у проєктах, що дає можливість кожному випробувати різні позиції: вивчення ролі модератора, координатора, дослідника, референта або презентатора; це не лише формує різноманітні навички, але й зменшує стереотипи, сприяючи більш глибокій емпатії та розумінню культурних відмінностей.

Кооперативні угоди, що укладають учасники перед початком роботи, окреслюють очікування щодо взаємодії, критерії оцінювання, розподіл ролей, правила комунікації та спосіб вирішення конфліктів, забезпечуючи прозорість та передбачуваність процесу.

Важливим елементом є використання міжкультурних мікропроєктів, які акцентують спільні цілі та потреби різних культурних груп. Такі проєкти можуть включати спільні дослідницькі завдання, культурні презентації, соціальні дослідження або кейс-аналізи, що вимагають взаємодії та компромісів між учасниками з різних культур. Для забезпечення ефективності кооперативного навчання важливі зручні засоби взаємодії: використання перевірених платформ для командної роботи, чітка структура завдань, обсяг вимог до кожного учасника та часові рамки, прозорі критерії оцінювання та зворотний зв'язок після кожного етапу, що дозволяє коректувати дії групи та підтримувати мотивацію.

Об'єднуючи обидва пункти, ми бачимо, що відкриті обговорення очікувань та зворотного зв'язку і кооперативні форми навчання не є ізольованими елементами освітнього процесу, а взаємодоповнюють один одного: прозоре обговорення потреб та очікувань створює основу для довіри та відкритої комунікації, яка є критичною для успіху кооперативних підходів, де учасники з різних культурних середовищ можуть ефективно співпрацювати над спільними завданнями. Разом вони формують навчальне середовище, яке не лише підвищує академічні результати, але й сприяє розвитку міжкультурної компетентності, емпатії та активної участі всіх здобувачів освіти у навчальному процесі.

Також важливо розглядати довгострокові показники, які дозволяють вимірювати ефективність міжнародних програм та їхній вплив на імпакт університету у глобальному контексті: збереження здобувачів освіти з міжнародних програм протягом всього навчального шляху та після випуску, їхня інтеграція у наукову спільноту через участь у конференціях, публікації в авторитетних журналах, спільні дослідницькі проєкти та міжнародні

колаборації, а також подальші академічні досягнення, такі як здобуття ступенів після випуску, успішне складення аспірантури або професійне просування у науково-добровільні та освітні структури.

Збереження здобувачів з міжнародних програм заслуговує не лише на увагу до кількісних показників відтоку та тривалості навчання, але й на якісну оцінку ступеня їхньої академічної та соціальної адаптації: наскільки вони продовжують навчання після закінчення програми, як швидко знаходять відповідні кар'єрні траєкторії, чи зберігають зв'язок із університетом, згодом стають амбасадорами навчального закладу, що підвищує репутацію університету на міжнародному рівні.

Інтеграція випускників у наукову спільноту проявляється через їхню активну участь у міждисциплінарних проектах, участь у редагуванні суміжних наукових видань, отримання грантів на дослідження та запобігання розриву між навчальними досягненнями та реальними науковими інноваціями, що свідчить про міцні академічні корені та довготривалу життєву цінність отриманої освіти. Подальші академічні досягнення охоплюють як нарощування наукового потенціалу через публікації та патенти, так і успішну інтеграцію випускників у академічні посади, керівні ролі у наукових проектах, залучення нових здобувачів освіти з країн-реципієнтів та розвиток спільних магістерських та докторських програм, що демонструє стійкий вплив міжнародної діяльності на загальну конкурентоспроможність університету та його здатність формувати глобально орієнтовану навчальну екосистему.

Всі ці компоненти у сукупності дозволяють не лише вимірювати успіх окремих випускників, але й оцінювати довгостроковий вплив освітніх програм на репутацію закладу, його внесок у розвиток національної та міжнародної науки, а також здатність університету формувати міцні міжкультурні зв'язки та стійкі партнерства з іншими університетами, інститутами та промисловими структурами по всьому світу.

Ефективність полягає не лише в поліпшенні академічних результатів, але й у збільшенні рівня міжкультурної взаємодії, розвитку глобальної компетентності студентського колективу та створенні інклюзивного клімату, який підтримує різноманітність і сприяє успіху кожного здобувача, незалежно від його культурного чи мовного походження.

4.2. УНИКНЕННЯ СТЕРЕОТИПІВ І ПРОЯВІВ ДИСКРИМІНАЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ КУЛЬТУРИ, МЕХАНІЗМИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА РЕАГУВАННЯ, АКАДЕМІЧНІ ТА МІЖКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ

У сучасному освітньому середовищі попередження та протидія стереотипам і дискримінаційним проявам розглядаються не як побічний ефект, а як критично важлива компонента якості навчання, безпеки та рівних можливостей.

Освітній процес усе частіше реалізується в умовах міжкультурної та міжсоціальної різноманітності: академічні групи формуються зі здобувачів із різних культур, мовних спільнот, релігійних практик та соціально-економічного контексту. У таких обставинах формування інклюзивної культури стає спільним завданням всього освітнього ланцюга: від політик та стратегій університету до повсякденних взаємодій між викладачами, здобувачам та адміністративним персоналом. Інклюзивна культура передбачає не лише запобігання дискримінації, а й активне використання різноманітності як ресурсу для навчання, розвитку критичного мислення та соціальної інтеграції.

На концептуальному рівні важливо окреслити базові поняття та їх зв'язки. Стереотипи – це спрощені, часто узагальнюючі уявлення про групи людей, які зазвичай ґрунтуються на поверхневих ознаках і не відображають реальної різноманітності всередині групи. Дискримінація проявляється в поведінкових та інституційних практиках, які ставлять певні групи здобувачів освіти у несправедливі умови навчання, оцінювання чи взаємодії.

Інклюзивна культура – це система норм, цінностей та практик, що забезпечують повагу до різноманітності, рівний доступ до навчання, безпечний та підтримуючий клімат, а також активне залучення всіх учасників у навчальний процес. Важливими компонентами інклюзивної культури є психологічна безпека у класі, прозорі правила взаємодії, системи зворотного зв'язку та моніторингу дискримінаційних практик.

Управління ризиками та формування превентивних механізмів вимагають комплексного підходу, який поєднує політики на рівні інституції, навчальні практики та культуру повсякденного взаємодії. Політики мають визначати чіткі норми щодо недопущення дискримінаційних практик за ознаками раси, етнічності, релігії, мови, статі, гендерної ідентичності, соціального походження, інвалідності та інших захищених ознак. Вони повинні містити процедури подання та розгляду інцидентів, гарантії конфіденційності та захисту від репресій, а також механізми підтримки постраждалих та виправлення ситуацій.

Практична реалізація цих політик включає навчання та підвищення компетентності викладачів і адміністрації щодо розпізнавання упереджень, модерації дискусій, адаптивного навчання та управління кризами.

Якщо говорити про академічні та міжкультурні аспекти, то:

- академічні аспекти: забезпечення рівного доступу до навчальних ресурсів, адекватне оцінювання та зворотний зв'язок; використання систем оцінювання з чіткими критеріями, які враховують різні мовні та навчальні можливості; запровадження адаптивних форм оцінювання та підходів до викладання, які враховують різноманітні навчальні стилі та контексти;

- контроль за відсутністю упереджених прикладів та мовних формулювань у матеріалах курсу; моніторинг статистики успішності та участі здобувачів освіти з різних груп з подальшою корекцією політик і практик;

- міжкультурні аспекти: розвиток міжкультурної компетентності викладачів та студентських груп, навчання етичним нормам взаємодії, модерація дискусій з урахуванням різних контекстів, використання місцевих та глобальних прикладів, що відображають різноманітність культур;

- забезпечення мовної підтримки та доступу до перекладацьких ресурсів; створення безпечного простору для висловлювання думок, де кожен зміг внести внесок без страху знецінення або репресій.

Практичні механізми попередження та реагування охоплюють кілька рівнів:

- рівень системи: розробка чітких політик щодо недопущення дискримінації, запровадження каналів звернення, спеціалізованих служб реагування, визначення відповідальних осіб та строків розгляду інцидентів, налагодження координації між підрозділами (кафедри, деканат, служби підтримки, юридичний відділ);

- рівень курсу та програми: інтеграція модулів з міжкультурної компетентності, етики взаємодії, правил модерації дискусій, створення глосаріїв з термінами, які часто викликають непорозуміння; адаптивне навчання з урахуванням мовних потреб; використання кейс стаді з реальними ситуаціями дискримінації та стигми з різних культур;

- рівень класу: встановлення чітких правил взаємодії на початку курсу, модерація дискусій, застосування технік активного слухання, використання структурованих форматів обговорення та нейтралізацію конфліктів; створення психологічно безпечного простору під час обговорень;

- рівень підтримки здобувачів освіти: доступ до мовної та академічної підтримки, консультацій з культурної чутливості, наставництва від старших здобувачів освіти та менторських програм; організація культурних клубів та спільнот за інтересами; забезпечення доступу до психологічної підтримки та ментального здоров'я;

- рівень оцінювання ефективності: використання змішаного підходу до оцінювання – як якісного, так і кількісного – для вимірювання клімату в класі, залученості та благополуччя здобувачів освіти; моніторинг звернень до служб підтримки, кількість інцидентів та їхніх розв'язань; аналіз впливу політик на академічні результати та соціальну інтеграцію.

У рамках практичної реалізації особливу увагу слід приділяти прозорості та залученості здобувачів освіти. Відомі практики включають:

- розробку та використання систем оцінювання, які включають критерії щодо поваги до різноманітності, культури в контексті завдань та взаємодії в групах;
- застосування формату «круглого столу» з інклюзивним модераторством та правилами етики;
- інструменти для зворотного зв'язку: регулярні опитування клімату в класі та анонімні механізми повідомлень;
- підтримку мовних потреб: мовні консультації, доступ до перекладацьких ресурсів, навчальні матеріали багатомовно;
- заходи з навчання з упереджень: інтеграція кейсів, що висвітлюють різні форми дискримінації, та практичні вправи з розв'язання конфліктів;
- контекстуалізацію навчального календаря та дедлайнів з урахуванням свят та релігійних практик; прозорість у плануванні та комунікація про можливі зміни.

Ефективність заходів зменшення стереотипів та дискримінації має оцінюватися через комплексний набір показників: рівень задоволеності та відчуття приналежності здобувачів освіти, частота випадків дискримінаційних інцидентів, швидкість та якість реагування, динаміка участі в навчальному процесі, успішність та відсоток завершення курсів серед різних груп, а також довгострокові наслідки, такі як інтеграція випускників у професійне середовище та подальші академічні досягнення. Відповідна інституційна культура та управлінські рішення мають забезпечити не лише реагування на інциденти, але й системні превентивні дії, які формують інклюзивний клімат у всьому освітньому процесі.

4.3. НАЦІОНАЛЬНА ТА РЕЛІГІЙНА РІЗНОМАНІТНІСТЬ У НАВЧАЛЬНІЙ АУДИТОРІЇ

У сучасних освітніх середовищах збільшення міжнаціональної та міжрелігійної різноманітності у навчальній аудиторії зумовлює потребу у розробці концептуальних орієнтирів, політик та практик, спрямованих на забезпечення якісної освіти для здобувачів освіти з різних культурних контекстів. Національна та релігійна ідентичність виступають не лише як характеристики особистого досвіду, але й як чинники, що впливають на навчальну мотивацію, стилі навчання, мовні практики, взаємодію у колективі та сприйняття університетської культури. У цьому контексті важливо розглядати різноманітність як потенціал для інноваційного навчання та разом з тим як джерело ризиків, які потребують системної підтримки з боку освітніх установ. Основні питання, які розкривають дану тему, стосуються не лише етики та прав людини, але й ефективності навчального процесу, адаптивності навчальних програм та сталого розвитку міжкультурної компетентності всіх учасників освітнього процесу.

Перш, ніж перейти до практичних рекомендацій, доречно окреслити концептуальну базу. Національна ідентичність визначає належність особи

до певної спільноти, культури та мови, що може включати історичні пам'яті, культурні наративи, міфи про походження та цінності, які формують спільну самосвідомість.

Релігійна ідентичність – це конструкт, що визначає світогляд, цінності, етичні норми, обряди та ритуали, які регулюють життя в особистому та соціальному контекстах. У навчальній аудиторії ці дві осі часто перетинаються, створюючи унікальні комбінації досвіду та потреб здобувачів. Взаємодія національних та релігійних вимірів може впливати на такі аспекти навчального процесу: вибір тем для обговорення, ставлення до часу та графіку занять, очікування щодо взаємодії з авторитетами та колегами, а також формування навчальних переваг або бар'єрів, пов'язаних із харчуванням, одягом, святкуванням та дотриманням релігійних практик.

З історико-соціокультурного погляду національна та релігійна різноманітність можуть виконувати роль двигунів інновацій у навчальному процесі. Різноманітні зворотні зв'язки з різних культур збільшують можливості для інтеркультурного обміну, розширюють спектр прикладів, що відображають різні підходи до вирішення проблем, сприяють розвитку критичного мислення та здатності до адаптивної колаборації.

Університети та навчальні заклади, які активно інтегрують національні та релігійні контексти в навчальні матеріали, демонструють більшу чутливість до потреб студентської аудиторії, що підвищує їх конкурентоспроможність та академічний вплив у глобальному освітньому просторі. Разом з тим, така різноманітність може породжувати конфлікти цінностей або непорозуміння, якщо не буде належним чином керуватися процесами модерації обговорень, підтримки та оцінювання.

Управління національною та релігійною різноманітністю в освітньому середовищі потребує міждисциплінарного та системного підходу, який поєднує політики інституції, навчальну практику та психологічну підтримку. З політичної точки зору важливо встановити чіткі рамки захисту прав здобувачів та забезпечення рівного доступу до освіти незалежно від етнічного походження або релігійних переконань. Це включає запровадження аналітики недискримінаційних практик, прозорих процедур повідомлення та розгляду інцидентів, захисту конфіденційності та гарантії захисту від репресій для осіб, які зіткнулися із дискримінацією або стигматизацією. Трансформація культури університету у напрямку більшої інклюзії вимагає не лише формального дотримання нормативів, а й розвитку внутрішньої мотивації та відповідальності серед здобувачів освіти, викладачів та адміністративного персоналу.

На практичному рівні основними напрямками є: інтеграція міжкультурної компетентності в навчальні програми та методи викладання; адаптація матеріалів з урахуванням культурних та мовних контекстів; врахування свят та релігійних практик під час складання академічного календаря та розкладів занять; використання глосаріїв та багатомовних матеріалів для забезпечення доступності знань; модерація дискусій з

дотриманням етики та поваги до різних релігійних та культурних поглядів; а також надання мовної та культурної підтримки для здобувачів з різних фонів.

Важливими є також практики оцінювання, які враховують різноманітні навчальні стилі та потреби: застосування адаптивних систем оцінювання, запропонування альтернативних форм виконання завдань, забезпечення зрозумілим поясненням критеріїв оцінювання та відкритого доступу до систем оцінювання заздалегідь.

Системна підтримка включає створення міждисциплінарних команд з питань інклюзії, проведення регулярних тренінгів для викладачів та адміністрації, моніторинг студентського клімату за допомогою опитувань та фокус груп, а також оцінювання впливу заходів на академічні результати та соціальну інтеграцію.

Особливу увагу варто приділити етичній стороні дослідження та практики: дотримання прав меншин, конфіденційності даних, інформованої згоди та запобігання будь-яким формам витіснення або стигматизації. Роль студентських асоціацій, громадських організацій та міжкультурних клубів у підтримці міжкультурної взаємодії є важливою частиною екосистеми інклюзії.

Управління національною та релігійною різноманітністю не може бути зведене лише до уникнення конфліктів; воно має бути системним процесом, який сприяє розвитку глобальної компетентності здобувачів, підвищенню якості освіти та створенню безпечного, відкритого та поважного академічного середовища.

Такі зусилля потребують довготривалої стратегічної підтримки з боку керівництва вищого навчального закладу, відповідальних кафедр та партнерських структур, здатних забезпечити адаптивність навчального процесу до мінливих реалій світового освіти.

ВИСНОВКИ

Методичні рекомендації узагальнюють комплекс підходів, інструментів та організаційних рішень, необхідних для створення сучасного, комфортного й безбар'єрного освітнього середовища для іноземних здобувачів освіти. Матеріал документу демонструє, що ефективна інклюзивність – це не окремий елемент освітнього процесу, а цілісна система дій, яка охоплює педагогічні методики, комунікацію, цифрову інфраструктуру, культурну інтеграцію та академічну підтримку.

В методичних рекомендаціях підкреслюється необхідність адаптації навчального контенту, використання простих мовних конструкцій, двомовних матеріалів, чітких інструкцій та глосаріїв, що особливо важливо для здобувачів з різним рівнем володіння українською та англійською мовами. Значна увага приділена формам організації лекцій, практичних і лабораторних занять, алгоритмізованим інструкціям, електронному супроводу навчання, а також розвитку навичок самостійної роботи.

Визначена роль цифрової доступності: стандартизовані формати файлів, структуровані курси, єдині платформи (Moodle, Google Classroom, Teams), а також інструменти для колективної роботи та мультимедійного представлення інформації. Важливим аспектом є забезпечення правової грамотності учасників освітнього процесу у сфері авторського права та академічної доброчесності.

Окремо акцентовано на міжкультурній чутливості та психологічній підтримці, які є ключовими чинниками успішної адаптації іноземних студентів. Викладачам рекомендується використовувати доброзичливий стиль комунікації, застосовувати багатоканальність у поданні матеріалу, підтримувати стабільність правил взаємодії, проводити регулярний моніторинг академічного й емоційного стану здобувачів.

Загалом, представлені рекомендації формують цілісний інструментарій для створення відкритого, доступного та ефективного навчального середовища, що сприяє успішній академічній, соціальній та культурній інтеграції іноземних здобувачів освіти.

Виконання запропонованих підходів підвищує якість освітнього процесу, зміцнює репутацію закладу вищої освіти в міжнародному просторі та забезпечує рівні можливості для всіх учасників освітнього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. American Council on Education. International student inclusion in higher education: A review of promising practices. – Washington, 2020.
2. Baskivska H. O., Ostapenko I. Inclusive Education for Foreign Students in Ukraine: Overcoming Linguistic and Cultural Barriers // *Advanced Education*. – 2023. – Vol. 10(21). – P. 78–86.
3. Brown S., Duguid P. Designing Accessible Learning Environments: A Global Perspective on UDL Implementation // *Higher Education Pedagogy Review*. – 2023. – Vol. 5, No. 2. – P. 59–72.
4. CAST. Universal Design for Learning Guidelines, Version 3.0. – Wakefield, MA : CAST Inc., 2021. – 72 p.
5. European Commission. Digital Education Action Plan 2021–2027: Resetting Education and Training for the Digital Age. – Brussels : EC, 2022. – 64 p.
6. European Commission. European Framework for the Digital Competence of Educators (DigCompEdu). – Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2021. – 58 p.
7. European Commission. Supporting inclusive education for international students in higher education: Guidelines for institutions. – Brussels : Publications Office of the European Union, 2019.
8. Moríña A. Inclusive education in higher education: challenges and opportunities // *European Journal of Special Needs Education*. – 2016. – Vol. 32, No. 1. – P. 3–17.
9. OECD. The Future of Education and Skills 2030: Learning Framework for Inclusive Societies. – Paris : OECD Publishing, 2022. – 88 p.
10. Olson K. W. The G. I. Bill and Higher Education: Success and Surprise // *American Quarterly*. – 2013. – Vol. 25, No. 5. – P. 596–610.
11. Smith J. A., Patel R. Barriers and Enablers for International Students in Higher Education: A Comparative Study // *Journal of Studies in International Education*. – 2022. – Vol. 26(1). – P. 23–45.
12. Terziev V., Dimitrova S. A new view on social adaptation of the military, discharged from military service in Bulgaria // *European Scientific Journal*. – 2014. – No. 2. – P. 81–98.
13. UNESCO. Inclusive Education: Ensuring Access to Quality Education for All. – Paris : UNESCO Publishing, 2020. – 104 p.
14. United Nations. United Nations Disability Inclusion Strategy: Education and Accessibility. – Geneva : UN Publications, 2021. – 74 p.
15. World Health Organization. Global Report on Assistive Technology. – Geneva : WHO, 2021. – 178 p.
16. Zimmerman E., Topping K. Cultural Adaptation and Mentorship Practices in International Higher Education // *Journal of International Education Research*. – 2022. – Vol. 18, No. 3. – P. 112–128.
17. Аріщенко А. Інклюзивний освітній простір ЗВО України: сучасний стан та перспективи розвитку // *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. – 2018. – № 5. – С. 381–389. – Режим доступу: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/10/37.pdf>
18. Бабанський Ю. К. Інноваційні технології інклюзивного навчання у вищій школі. – Київ : Ліра-К, 2021. – 228 с.
19. Бачинська О. М. Толерантність як основа інклюзивної освіти // *Інноваційна педагогіка*. – 2019. – Вип. 10, Т. 1. – С. 47–51.
20. Гаврилюк О. В. Психолого-педагогічна підтримка іноземних студентів у процесі адаптації до українського освітнього простору // *Педагогічні науки*. – 2023. – № 97(2). – С. 45–54.

21. Гаврилук Р. С., Сологуб Л. А. Інклюзивна освіта в університетах: досвід та практика. – Київ : Освіта, 2019.
22. Гончаренко С. У. Педагогічна інклюзія у контексті європейських освітніх стандартів // *Освіта і суспільство*. – 2020. – № 5(3). – С. 15–22.
23. Давиденко Г. Упровадження соціальної інклюзії у закладах вищої освіти: бар'єри та шляхи їх подолання // *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. – 2018. – № 2(16). – С. 123–128.
24. Давиденко Г. Інклюзія у вищих навчальних закладах Європейського Союзу : монографія. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2015. – 314 с.
25. Державна служба якості освіти України. Методичні рекомендації щодо створення інклюзивного освітнього середовища у закладах вищої освіти. – Київ, 2022. – 46 с.
26. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. – Київ : Ленвіт, 2013. – 273 с.
27. Кабінет Міністрів України. Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року : Постанова № 956 від 14.07.2021 р. – Київ : КМУ, 2021. – 32 с.
28. Ковальчук Н. І., Мороз Л. П. Універсальний дизайн навчання (UDL) як стратегія забезпечення доступності освіти для всіх // *Науковий вісник МОН України*. – 2023. – Т. 12, № 4. – С. 33–41.
29. Колупаєва А. А., Данілавічюте Е. А., Литовченко С. В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі. – Київ : Видавнича група А. С. К., 2012. – 197 с.
30. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : колективна монографія. – Київ : К.І.С., 2014. – 112 с.
31. Кузьменко Л. В. Цифрова інклюзія та доступність навчальних ресурсів у закладах вищої освіти України // *Інформаційні технології в освіті*. – 2024. – № 18(1). – С. 27–35.
32. Лісовенко О. П. Міжкультурна комунікація у вищій школі: виклики та можливості для викладача // *Освітній простір*. – 2023. – № 9(3). – С. 66–74.
33. Міністерство освіти і науки України. Guidelines for Supporting International Students in Ukrainian HEIs. – Київ : МОН України, 2024. – 52 с.
34. Нічуговська Л. І. Інноваційна педагогічна діяльність як чинник формування життєтворчої компетентності здобувача освіти : монографія. – Дніпро : Видавець Біла К. О., 2022. – 484 с.
35. Опанасюк Ю. Дистанційне навчання як наслідок еволюції традиційної системи освіти // *Вища освіта України*. – 2016. – № 1. – С. 49–53.
36. Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (UNESCO). Включне освітнє середовище в закладах вищої освіти: Методичний посібник. – Париж : ЮНЕСКО, 2020.
37. Павленко І. М. Педагогіка партнерства у роботі з іноземними студентами: методичний аспект // *Педагогічний дискурс*. – 2022. – № 42(1). – С. 71–79.
38. Слюсар Т. А. Культура професійного педагогічного спілкування // *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. – 2014. – Вип. 27. – С. 181–183.
39. Стеценко В. П. Міжнародні підходи до інклюзивності у вищій освіті: досвід країн ЄС // *Вища освіта України*. – 2023. – № 7(2). – С. 91–100.
40. Ткаченко О. Адаптація міжнародних здобувачів освіти у українських університетах: виклики та рішення // *Освіта України*. – 2021. – Т. 3(2). – С. 112–128.
41. Шевчук Г. Й. Інклюзивна освіта у вищій школі: виклики та перспективи // *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. – 2021. – № 2(3). – С. 151–157. – DOI: 10.52726/as.pedagogy/2021.3.2.23.
42. Іванова І. В. Конструювання змісту підручника з іноземної мови для здобувачів освіти вищих немовних навчальних закладів на основі культурологічного підходу : дис. канд. пед. наук. – Київ, 2010. – 228 с.

Навчальне видання

КРАВЧУК Ольга Юріївна
НАДТОЧІЙ Ірина Ігорівна
МИХАЙЛОВ Михайло Сергійович

**АДАПТАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ
ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ:
ІНКЛЮЗИВНІСТЬ, БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ**

Методичні рекомендації

Формат 60×84¹/₁₆. Ум. друк. арк. 3,37. Тираж 100 пр. Зам. № 534-794.

ВИДАВЕЦЬ І ВИГОТОВЛЮВАЧ
Товариство з обмеженою відповідальністю фірма «Іліон».
54038, м. Миколаїв, вул. Бузника, 5/1.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1506 від 25.09.2003 р.

У методичних рекомендаціях представлено комплексний підхід до створення інклюзивного, безбар'єрного та доступного освітнього середовища для іноземних здобувачів вищої освіти. Розкриваються основні принципи організації інклюзивного навчання, висвітлює нормативно-правові засади, алгоритми взаємодії між викладачами та студентами, особливості мовної, культурної й академічної адаптації. Значну увагу приділено цифровій доступності, використанню сучасних платформ дистанційного навчання, адаптації навчальних матеріалів, побудові комунікації в мультимовному середовищі та забезпеченню академічної доброчесності.

У роботі подано рекомендації щодо організації лекційних, практичних і лабораторних занять, створення адаптованих завдань, використання візуальних, мовних та технологічних засобів підтримки. Окремі розділи присвячені психологічній та соціокультурній інтеграції іноземних студентів, особливостям академічного супроводу, а також побудові ефективної служби підтримки в університеті. Представлений матеріал може бути використаний викладачами, кураторами, адміністративними працівниками, співробітниками служб супроводу та учасниками освітнього процесу.

Документ спрямований на формування системного підходу до забезпечення рівного доступу до освіти, підвищення ефективності навчального процесу, розвитку міжкультурної компетентності та створення умов для успішної адаптації іноземних здобувачів вищої освіти в українських університетах.

ISBN 978-617-534-794-2

9 786175 347942